

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ
АКАДЕМИЯСИ ҲУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.31/31.12.2020.Үн.67.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУҚУҚНИ
МУҲОФАЗА ҚИЛИШ АКАДЕМИЯСИ**

АХУНОВ УЛУҒБЕК АБДУМУТАЛОВИЧ

**ОЗИҚ-ОВҚАТ ХАВФСИЗЛИГИГА ОИД ҚОНУН
ҲУЖЖАТЛАРИНИНГ ИЖРОСИ УСТИДАН ПРОКУРОР
НАЗОРАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ**

**12.00.07 – Суд ҳокимияти. Прокурор назорати. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятини
ташқил этиш. Адвокатура**

**юримдик фанлар бўйича фалсафа доктори (Doctor of Philosophy) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент шаҳри – 2025 йил

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати мундарижаси
Content of the abstract of the dissertation of the Doctor of Philosophy (PhD)
Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD)

Ахунов Улуғбек Абдумуталович

Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатларининг ижроси устидан
прокурор назоратини такомиллаштириш масалалари..... 3

Ahunov Ulugbek Abdumutalovich

Issues of Improving Prosecutorial Oversight over the Implementation of
Legislation on Food Security..... 25

Ахунов Улуғбек Абдумуталович

Вопросы совершенствования прокурорского надзора за исполнением
законодательства о продовольственной безопасности..... 43

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ
List of published works..... 51

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ
АКАДЕМИЯСИ ҲУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.31/31.12.2020.Үн.67.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУҚУҚНИ
МУҲОФАЗА ҚИЛИШ АКАДЕМИЯСИ**

АХУНОВ УЛУҒБЕК АБДУМУТАЛОВИЧ

**ОЗИҚ-ОВҚАТ ХАВФСИЗЛИГИГА ОИД ҚОНУН
ҲУЖЖАТЛАРИНИНГ ИЖРОСИ УСТИДАН ПРОКУРОР
НАЗОРАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ**

**12.00.07 – Суд ҳокимияти. Прокурор назорати. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятини
ташқил этиш. Адвокатура**

**юримдик фанлар бўйича фалсафа доктори (Doctor of Philosophy) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент шаҳри – 2025 йил

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги хузуридаги Олий аттестация комиссиясида В2023.3.PhD/Yu1157- рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация иши Ўзбекистон Республикаси Хуқуқни муҳофаза қилиш академиясида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус (резюме) Илмий кенгаш веб-саҳифасида (www.proacademy.uz) ва «ZiyoNET» Ахборот-таълим порталида (www.ziyo.net) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар: **Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович**
юридик фанлар доктори, профессор

Расмий оппонентлар: **Джўраев Ихтиёр Бахтиёрвич**
юридик фанлар доктори, профессор

Рахимов Шавкатжон Жўраевич
юридик фанлар бўйича фалсафа
доктори (PhD)

Етакчи ташкилот: **Ўзбекистон Республикаси Жамоат
хавфсизлиги университети**

Диссертация ҳимояси Ўзбекистон Республикаси Хуқуқни муҳофаза қилиш академияси хузуридаги илмий даражалар берувчи DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 рақамли илмий кенгашнинг 2025 йил 03 апрель куни соат 10-00 даги мажлисида бўлиб ўтади (Манзил: 100197, Тошкент ш., Юнусобод тумани, Рихсий кўчаси, 9. Тел./факс: (+99871)202-04-96; e-mail: info@proacademy.uz).

Диссертация билан Хуқуқни муҳофаза қилиш Академияси Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (55-рақами билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100197, Тошкент ш., Юнусобод тумани, Рихсий кўчаси, 9. Тел./факс: (+99871) 202-04-96).

Диссертация автореферати 2025 йил 19 март куни тарқатилди.

(2025 йил 19 мартдаги 21-рақамли реестр баённомаси).

М.Т.Турғунов

Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш
раиси в/б, юридик фанлар доктори, доцент

Ш.И. Шайзаков

Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш
котиби, юридик фанлар бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент

М.А. Аминжонова

Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш
қошидаги илмий семинар раиси, юридик
фанлар доктори, профессор

Кириш (фалсафа доктори (PhD) диссертацияси аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Дунёда аҳоли сонининг доимий ўсиб бориши ортидан озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш давлатлар олдидаги энг муҳим масалалардан бири бўлиб қолмоқда. Халқаро озиқ-овқат дастури ижроси бўйича юритилган ҳисоботга кўра, 2022 йилда 47 млн. одам очликдан азият чеккан бўлса, тўйиб овқат емаётган аҳоли сонининг 828 млн. нафарга етиши озиқ-овқат хавфсизлигини миллий хавфсизлик даражасига кўтармоқда.¹ Бу эса сифатли ва хавфсиз озиқ-овқат маҳсулотларини етиштириш, озиқ-овқат маҳсулотларини захирасини яратиш, озиқ-овқат маҳсулотлари етиштирувчи-ларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини самарали ҳимоя қилиш, истеъмол бозорларига сифатсиз озиқ-овқат маҳсулотларини кириб келишига чек қўйиш ва бу борадаги қонунбузиш ҳолатларини олдини олишнинг долзарблигини кўрсатади.

Жаҳонда ХХІ асрда аксарият можаро ва қуролли тўқнашувлар ҳам айнан озиқ-овқат етишмовчилиги оқибатида келиб чиқмоқда ёки ушбу можаролар дунёдаги озиқ-овқат балансига салбий таъсир кўрсатмоқда. Ушбу муаммо бугунги кунда жаҳон ҳамжамияти учун энг долзарб ва муҳим чақириқлардан бири эканлигини, мазкур муаммони ҳал этишнинг энг қулай воситаларидан бири истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, табиий ресурсларга салбий таъсирларни ва исрофгарчиликни олдини олиш, аҳолини хавфсиз ва сифатли озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашнинг ҳуқуқий механизмларини ишлаб чиқиш ҳамда ушбу соҳада қонунчилик ижроси устидан давлат ва жамоат назоратини кучайтириш, бу соҳада прокуратура органлари фаолиятининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришга қаратилган илмий-амалий тадқиқотларга тобора зарурат юзага келаётганлигини кўрсатади.

Янги Ўзбекистонни барпо этиш шароитида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 16 февралдаги “Республикада озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг кўшимча чора-тадбирлари тўғрисида” ПФ-36-сон Фармони билан импорт ўрнини босувчи маҳсулотлар ишлаб чиқаришни диверсификация қилиш ҳисобига юқори кўшилган қийматли маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш каби муҳим вазифалар белгиланди.² 2023 йил Глобал озиқ-овқат хавфсизлик индексидаги (Global Food Security) рейтингда Ўзбекистон индекс кўрсаткичи 9 поғона яхшилаб, 21 ўринни эгаллади (5,9 балл). Бироқ 2023 йилгача 10,3 млн. гектар яйловларда ўтказилган геоботаник тадиқотлар натижасига кўра, 703 минг гектари (6,8%) деградацияга учраб яроқсиз ҳолга келганлиги аниқланган. Йилдан-йилга қудуқлар сув сатҳи пасайиб қудуқлар ишдан чиқмоқда. Ҳозирда 20 фоизга яқин майдонда чорва молларини суғориш учун муаммолар мавжуд. Қишлоқ хўжалигида фойдаланилаётган ер майдонларининг 44 фоизидан ортиғи турли даражада, шундан 14 фоизи ўрта ва кучли шўрланганлиги ҳам етиштириладиган ҳосилга салбий таъсир кўрсатмоқда. Ўзбекистон аҳолиси сони бугунги кунга келиб 37 млн.га етиб, йиллик ўртача 2 фоиз ўсишни қайд этмоқда, 2030 йилга келиб бу кўрсаткич 43 млн. кишини

¹ Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ўринбосарининг 13.05.2023 йилдаги 11.1/3-23-188-сонли хати билан тақдим қилинган маълумотлар.

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 16 февралдаги “Республикада озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг кўшимча чора-тадбирлари тўғрисида” ПФ-36-сон Фармони // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 16.02.2024 й., 06/24/36/0130-сон.

ташқил қилиши башорат қилинмоқда. Бу эса, аҳолининг озиқ - овқат маҳсулотларига бўлган талаби 1,2 баробар ошишини кўрсатади.¹ Глобал даражада об-ҳавонинг кескин ўзгариши, сув танқислиги ва бошқа табиий офатлар натижасида кўплаб қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини йўқотилишига олиб келмоқда. Бу эса ўз навбатида мамлакатимизда озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисидаги қонунчилик ижроси устидан таъсирчан прокурор назоратининг ўрнатилишини талаб қилади. Зеро, прокуратура органлари томонидан аниқланган сўнгги уч йил давомида қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш, сақлаш ва реализация қилиш билан боғлиқ қонун бузилиши динамикаси шуни кўрсатадики, 2022 йилда 3606 та, 2023 йилда 6360 та ва 2024 йилда эса 7321 та қонун бузилиши ҳолатларига йўл қўйилган ва 203 фоизга ортган.

Мамлакатимизда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш бўйича ягона норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг мавжуд эмаслиги, айрим озиқ-овқат маҳсулотлари бўйича чет давлатларга қарам бўлиб қолаётганлиги, озиқ-овқат маҳсулотларини етиштириш учун деҳқон хўжаликларига ажратилган ерлардан самарали фойдаланиш орқали маҳсулотларни кўпайтириш, моддий техник базасини яратиш жараёнлари устидан назорат қилиш, озиқ-овқат етиштиришда янги мулкдорлар, хусусан кластерлар тизими кириб келиши, ушбу субъектлар фаолияти устидан самарали прокурор назоратини ўрнатиш ва унинг ташкилий-ҳуқуқий асосларини тадқиқ этишни тақозо этмоқда. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси (2023), янги таҳрирдаги “Прокуратура тўғрисида”ги (2001) Қонуни ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2022 - 2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги (2022), “Ўзбекистон - 2030” стратегияси тўғрисида”ги (2023), “Республикада озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг кўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги (2024) Фармонлари ва мавзуга оид бошқа қонун ҳужжатларида белгиланган вазифаларни амалга оширишда мазкур диссертация тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги. Мазкур диссертация республика фан ва технологиялар ривожланишининг I. “Ахборотлашган жамият ва демократик давлатни ижтимоий, ҳуқуқий, иқтисодий, маданий ва маънавий-маърифий ривожлантиришда инновацион ғоялар тизимини шакллантириш ва уларни амалга ошириш йўллари” устувор йўналишига мувофиқ бажарилган.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Мамлакатимизда озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси юзасидан прокурор назоратини самарали ташқил қилиш борасида илмий ва назарий изланишлар муҳим ўрин тутса-да, бироқ ушбу соҳа илмий жиҳатдан комплекс тадқиқ қилинмаган. Ўзбекистонда Б.Х.Пўлатов, Ф.Х.Рахимов, З.С.Ибрагимов, Т.Мирзаев, О.М.Мадалиев, Т.А.Умаров, И.А.Жўраев, А.Б.Комилов, А.А.Махмудов, Ф.Р.Самиғжонов, Ш.Ж.Рахимов, К.К.Мардонов ва М.Т.Абдухакимовларнинг тадқиқот ишларида қонунлар ижроси устидан прокурор назоратининг предмети, прокурор назоратини ташқил қилиш, прокурор назорати

¹ Ўзбекистон Республикаси Ер фонди. -Тошкент, 2022. – 5, 39 бетлар.

ҳужжатларини қўллаш ҳамда прокуратура фаолиятининг асосий вазифа ва тамойиллари ҳамда жамиятда қонунийлик ва қонун устуворлигини таъминлашда прокуратура органларининг ролини оширишга доир масалалар ёритилган. Шунингдек, озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш масалалари ҳамда устувор йўналишлари мамлакатимизнинг кўзга кўринган иқтисодчи олимлари Х.Абулқосимов, Н.Сотиболдиев ва Н.Саидахмедовалар томонидан илмий ишларида қисман тадқиқ қилинган. Аммо, ушбу изланишларда озиқ-овқат соҳасидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этиш ва такомиллаштириш масалалари яхлит тадқиқот сифатида ўрганилмаган. Бундан ташқари, МДХга аъзо давлатларда озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунлар ижроси устидан прокурор назоратининг айрим бир жиҳатлари Ю.О.Карпышева, М.С.Быкова, Н.В.Ласкина, .И.Александрова, О.Н.Коршунова, Ю.Г.Червякова, Т.Б.Ашиткова, О.В.Калугина, А.Д.Берензон, В.Г.Бессарабов, А.А.Чертова, В.И.Басков, С.Н.Бабаев, М.Н.Мирошниченко, М.В.Клепопосова, Е.Б.Хатова, В.А.Алиев, Е.С.Болтанова, И.С.Викторов, Р.М.Гасанов, А.Ю.Винокуров, К.Ю.Винокуров, А.Х.Казарина, С.В.Маслова ва бошқаларнинг илмий ишларида тадқиқ қилинган. Бироқ, айрим хорижий давлатларда озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунлар ижроси прокуратура органларининг умумий назорат йўналишидаги бир тармоғи бўлганлиги сабабли, ушбу мавзу умумий асосларда ёритилган, холос. Хорижлик олимлардан АҚШ олими Билл Марлер, Жанубий Кореялик олимлар Мисук Парк, Бёнгин Жо, Юсеок Лим, Бонгю Сонг, Таймин Ким ва бошқа олимлар озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун бузилиши ҳолатлари юзасидан текширув ва тергов олиб боришнинг ўзига хос хусусиятлари тўғрисида илмий иш қилган бўлсаларда, мазкур соҳада прокурор назоратини амалга ошириш билан боғлиқ яхлит илмий тадқиқотлар олиб борилмаган.

Диссертация тадқиқотининг диссертация бажарилган олий таълим ёки илмий-тадқиқот муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация мавзуси Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академиясининг 2023-2025 йилларга мўлжалланган “Прокурор назоратини такомиллаштиришнинг долзарб йўналишлари” мавзусидаги илмий тадқиқот ишлари режасига киритилган.

Тадқиқотнинг мақсади озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этишни ҳуқуқий тартибга солиш бўйича илмий-назарий қоидалар ва амалий тавсияларни ишлаб чиқишдан иборатдир.

Тадқиқотнинг вазифалари: мамлакатимизда озиқ-овқат хавфсиз-лигига оид қонунлар ижроси устидан прокурор назорати предмети ва объектининг назарий асосларини аниқлаш;

мазкур йўналишда прокурор назоратининг ҳуқуқий тартибга солинишини ҳуқуқий жиҳатдан таҳлил қилиш;

озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этишнинг ўзига хос хусусиятларини таҳлил қилиш, ушбу йўналишда қонун бузилиши ҳолатларини аниқлаш, бартараф этиш ва олдини олиш бўйича прокурор назоратини ташкил этишнинг илмий

асосланган услубларини ишлаб чиқиш;

озиқ-овқат хавфсизлиги билан боғлиқ қўлланилган прокурор назорати ҳужжатларини ўрганиш, умумлаштириш ва тизимлаштириш, аниқланган ҳуқуқбузарликларга нисбатан прокурор назорат ҳужжатларини қўллашни такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш;

хорижий мамлакатларда прокуратура органлари томонидан озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунлар ижроси устидан прокурор назоратини амалга ошириш хусусиятларини қиёсий - ҳуқуқий тадқиқ этиш асосида ижобий тажрибани мамлакатимиз қонунчилиги ва амалиётига татбиқ этиш юзасидан таклифлар ишлаб чиқиш;

прокурорнинг озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси юзасидан назоратни амалга оширишида бошқа давлат назорат органлари билан ўзаро муносабатларини ёритиш;

прокуратура органларида озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан назоратнинг мавжуд ташкилий асосларини ўрганиш орқали уларни ривожлантириш юзасидан илмий асосланган тавсия ва таклифларни шакллантириш.

Тадқиқот объекти озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этиш билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар тизими ҳисобланади.

Тадқиқот предмети озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини ташкилий-ҳуқуқий тартибга солишга қаратилган норматив - ҳуқуқий ҳужжатлар, ҳуқуқни қўллаш амалиёти, айрим хорижий мамлакатлар қонунчилиги ва амалиёти ҳамда юридик фанда мавжуд бўлган концептуал ёндашувлар, илмий-назарий қарашлардан иборатдир.

Тадқиқотнинг усуллари тадқиқот давомида тизимли тузилмавий, қиёсий-ҳуқуқий таҳлил, манتيқий, аниқ социологик, илмий манбаларни комплекс тадқиқ этиш, эмпирик материал ва статистик маълумотлар таҳлили, қонун ҳужжатларини илмий шарҳлаш ва ҳуқуқни қўллаш амалиётини ўрганиш каби усуллардан фойдаланилган.

Тадқиқотнинг илмий янгиллиги қуйидагилардан иборат:

озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси юзасидан прокурор назоратини ташкил этишда прокурорлар эътибори озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришни кўпайтиришга оид назорат механизмларини такомиллаштириш, муттасил ўсиб бораётган аҳолини озуқа билан таъминлаш мақсадида суғориладиган унумдор ерларни муҳофаза қилиш, озиқ-овқат етиштириладиган суғориладиган ерлардан ноқонуний фойдаланганлик учун жавобгарлик чораларини қатъий қўллашга қаратилиши лозимлиги илмий асослаб берилган;

Агросаноат мажмуи устидан назорат қилиш инспекциясига тадбиркорлик субъектларининг мансабдор шахслари ёки бошқа ходимлари томонидан қонунчилик талабларини бузиш ҳолатлари бўйича маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш ва маъмурий жазоларни қўллаш ҳуқуқининг берилиши, қишлоқ хўжалигига оид қонунларга риоя этилиши

устидан амалга ошириладиган назорат тадбирлари, истисно тариқасида, текширувларнинг “Ягона давлат назорати” ахборот тизимида рўйхатга олинмаган ҳолда амалга оширилиши зарурати илмий асослантирилган;

озик-овқат хавфсизлигини тартибга солувчи ягона қонунни ишлаб чиқиш ва унда давлатнинг озиқ-овқат мустақиллиги, озиқ-овқат маҳсулотлари заҳираси, ижтимоий аҳамиятга эга бўлган асосий турдаги озиқ-овқат маҳсулотлари, озиқ-овқат баланси, озиқ-овқат танқислиги, истеъмолнинг оқилона нормалари, мазкур йўналишдаги давлат органларининг вазифалари, давлат ва хўжалик бошқаруви органлари ваколатлари, озиқ-овқат хавфсизлигини назорат қилиш ва бошқариш тартибини белгилаш таклифи илмий асослантирилган;

озик-овқат маҳсулотининг сифати ва хавфсизлигига, уни ишлаб чиқариш, тайёрлаш, харид қилиш, қайта ишлаш, етказиб бериш, сақлаш, транспортда ташиш ҳамда реализация қилиш шарт-шароитларига доир талабларни ўз ичига олган техник регламентларни, санитария, ветеринария, ветеринария-санитария қоидалари ва нормаларини, фитосанитария нормаларини, қоидаларини ҳамда гигиена нормативларини, миллий стандартларни, техник шарт-шароитларни белгилаш йўли билан амалга оширилишини ҳуқуқий таъминлаш таклифи илмий асослантирилган;

иссиқхона хўжаликларида озиқ-овқат маҳсулотларини етиштириш устидан прокурор назоратини такомиллаштириш мақсадида иссиқхона хўжаликларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чораларини қўллаш, терговга қадар текширув, суриштирув ва дастлабки терговни амалга оширишда тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқ ва эркинликларини тўлақонли таъминлаш чораларини кучайтириш зарурати асослантирилган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари:

озик-овқат хавфсизлигини таъминлаш ва озиқ - овқат маҳсулотларини етиштиришга мўлжалланган қишлоқ хўжалиги ерларидан фойдаланиш устидан назорат функциясини Қишлоқ хўжалиги вазирлигидан “Ўзагроинспекция”га ўтказиш, инспекцияга мустақил идора мақомини бериш, озиқ-овқат етиштиришга мўлжалланган ерлардан мақсадли фойдаланилиши юзасидан текширишларни ҳеч қандай келишувларсиз тўғридан - тўғри ўтказиб чора қўллаш ҳақидаги таклифлар Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 10 июндаги “Маъмурий ислохотлар доирасида қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат соҳасида давлат бошқарувини самарали ташкил қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-90-сонли Фармони ва 2024 йил 22 октябрдаги “Агросаноат мажмуида давлат назорати тизимини янада такомиллаш-тиришнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-164-сонли Фармонида инобатга олинган;

Озиқ-овқат маҳсулотининг сифати ва хавфсизлигини таъминлаш соҳасида давлат томонидан нормалаштириш озиқ-овқат маҳсулотининг сифати ва хавфсизлигига, уни ишлаб чиқариш, тайёрлаш, харид қилиш, қайта ишлаш, етказиб бериш, сақлаш, транспортда ташиш ҳамда реализация қилиш шарт-шароитларига доир талабларни ўз ичига олган техник регламентларни, санитария, ветеринария, ветеринария-санитария қоидалари ва нормаларини, фитосанитария нормаларини, қоидаларини ҳамда гигиена нормативларини,

миллий стандартларни, техник шарт-шароитларни белгилаш йўли билан амалга оширилиши Ўзбекистон Республикасининг 2022 йил 3 ноябрдаги “Стандартлаштириш тўғрисида”ги Қонуни 28-моддасида тадбиқ этилган;

Озиқ-овқат маҳсулотларини етиштиришни кўпайтириш мақсадида суғориладиган ерларни муҳофаза қилиш ва бундай ерлардан ноқонуний фойдаланиш учун жавобгарликни кучайтиришни назарда тутувчи таклифлар Ўзбекистон Республикасининг “Ер участкаларидан самарали фойдаланиш, соҳадаги ҳуқуқбузарликларни олдини олиш механизмларини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги Қарори лойиҳасида акс этган;

Иссиқхона хўжаликларида озиқ-овқат маҳсулотларини етиштириш устидан прокурор назоратини такомиллаштириш мақсадида Олий суд, Бош прокуратура, ДХХ ва ИИБ ўртасидаги “Иссиқхона хўжаликларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чораларини қўллаш, терговга қадар текширув, суриштирув ва дастлабки терговни амалга оширишда тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқ ва эркинликларини тўлақонли таъминлаш чоралари ҳақида”ги Қўшма қарор лойиҳаси ишлаб чиқилиб, қабул қилинди;

Ўзбекистон Республикасининг “Озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисида”ги Қонуни лойиҳаси ишлаб чиқилиб, қабул қилинди.

Тадқиқот натижаларининг ишончилиги. Ушбу тадқиқот натижалари миллий қонунчилик ва хорижий давлатларнинг қонунни қўллаш тажрибасини ўрганиш асосида ҳамда социологик тадқиқотлар, тадқиқот доирасида анкета сўровномаси натижалари, статистик маълумотларни таҳлил қилиш натижалари умумлаштирилиб, тегишли ҳужжатлар билан расмийлаштирилган ҳамда олинган хулоса, таклиф ва тавсиялар апробациядан ўтказилиб, эришилган натижаларининг етакчи миллий ва хорижий нашрларда эълон қилинган, амалиётга жорий қилинганлиги ваколатли органлар томонидан тасдиқланган. Бундан ташқари, тадқиқот ишида Ўзбекистон Республикаси прокуратура органлари томонидан озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси бўйича ўтказилган 1709 та текшириш ва таҳлил материаллари, уларда қўлланилган 11 087 та прокурор назорати ҳужжатларини ўрганиш натижаларидан фойдаланилган.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти шундаки, унда ишлаб чиқилган илмий хулоса ва таклифлардан озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан назоратни такомиллаштириш, ушбу соҳага тааллуқли назарий билимларни бойитиш ҳамда янги илмий тадқиқотлар ўтказишда фойдаланиш мумкинлиги билан изоҳланади.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти ва унда илгари сурилган илмий хулоса, таклиф ва тавсиялардан Ўзбекистон Республикаси прокуратура органларининг фаолиятини ташкил этишда, шунингдек, Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси тингловчилари, Тошкент давлат юридик университети, юридик факультетлар талабалари учун турли ўқув ва методик қўлланмалар тайёрлашда, олий таълим муассасалари ҳамда юридик техникум ва коллежларда “Прокурор назорати”, “Аграр ва экология ҳуқуқи” модулларининг маъруза ва семинарларини ўтишда, илмий тадқиқотлар олиб боришда

фойдаланиш мумкинлиги билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Тадқиқот натижаларидан қуйидагиларда фойдаланилган:

Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этишда прокурорлар эътибори озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришни кўпайтиришга оид назорат механизмларини такомиллаштириш, муттасил ўсиб бораётган аҳолини озуқа билан таъминлаш мақсадида суғориладиган унумдор ерларни муҳофаза қилиш, бунинг учун зарур шарт-шароитларни ва имкониятларни яратиш, озиқ-овқат етиштириладиган суғориладиган ерлардан ноқонуний фойдаланганлик учун жавобгарлик чораларини қатъий қўллашга қаратилиши лозимлиги тўғрисидаги таклифлардан Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ер участкаларидан самарали фойдаланиш соҳадаги ҳуқуқбузарликларни олдини олиш механизмларини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги Қарори лойиҳасини ишлаб чиқишда (Ўзбекистон Республикаси Кадастр агентлиги директорининг 2023 йил 30 ноябрдаги 01-01-376-сонли далолатномаси) фойдаланилган. Мазкур таклифнинг жорий этилиши озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси юзасидан прокурор назоратини самарали ташкил этишни таъминлашга имкон берган;

Агросаноат мажмуи устидан назорат қилиш инспекциясига тадбиркорлик субъектларининг мансабдор шахслари ёки бошқа ходимлари томонидан инспекция ваколоти доирасидаги қонунчилик талабларини бузиш ҳолатлари бўйича маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш ва маъмурий жазоларни қўллаш ҳуқуқи берилиши, инспекция томонидан мулкчилик шаклидан қатъий назар қишлоқ хўжалигига оид қонунларга риоя этилиши устидан амалга ошириладиган назорат тадбирлари, истисно тариқасида, текширувларнинг “Ягона давлат назорати” ахборот тизимида рўйхатга олинмаган ҳолда амалга оширилиши ҳақидаги таклифлардан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 10 июндаги “Маъмурий ислохотлар доирасида қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат соҳасида давлат бошқарувини самарали ташкил қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ 90-сонли Фармонини, “Ўзагроинспекция”га мустақил идора мақомини бериш таклифи 2024 йил 22 октябрдаги “Агросаноат мажмуида давлат назорати тизимини янада такомиллаштиришнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-164-сонли Фармонини ишлаб чиқишда (Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ўринбосарининг 2023 йил 11 декабрдаги 11.1/3-23-470-сонли ва 2025 йил 1 февралдаги 11.1/3-25-55-сонли далолатномаси) фойдаланилган. Мазкур таклифнинг жорий этилиши озиқ-овқат маҳсулотларини етиштиришни кўпайтириш мақсадида экинларни экилишидан йиғиштириб олишгача бўлган жараёнлар устидан прокурор назоратни янада кучайтиришни таъминлашга имкон берган;

Озиқ-овқат хавфсизлигини тартибга солувчи ягона қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш ва унда давлатнинг озиқ-овқат мустақиллиги, озиқ-овқат маҳсулотлари захираси, ижтимоий аҳамиятга эга бўлган асосий турдаги озиқ-овқат маҳсулотлари, озиқ-овқат баланси, озиқ-овқат танқислиги, истеъмолнинг

оқилона нормалари, мазкур йўналишдаги давлат органларининг вазифалари, давлат ва хўжалик бошқаруви органлари ваколатлари, озиқ-овқат хавфсизлигини назорат қилиш ва бошқариш тартибини белгилаш ҳақидаги таклифлардан “Озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисида”ги Қонуни лойиҳасини ишлаб чиқишда (Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг 2023 йил 4 декабрдаги 03/24-05/6197-сонли далолатномаси) фойдаланилган. Мазкур таклифнинг жорий этилиши озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасида прокурор назоратини ва давлат назоратини бошқариш тартибини такомиллаштиришга хизмат қилади;

озиқ-овқат маҳсулотининг сифати ва хавфсизлигини таъминлаш соҳасида давлат томонидан нормалаштириш озиқ-овқат маҳсулотининг сифати ва хавфсизлигига, уни ишлаб чиқариш, тайёрлаш, харид қилиш, қайта ишлаш, етказиб бериш, сақлаш, транспортда ташиш ҳамда реализация қилиш шарт-шароитларига доир талабларни ўз ичига олган техник регламентларни, санитария, ветеринария, ветеринария-санитария қоидалари ва нормаларини, фитосанитария нормаларини, қоидаларини ҳамда гигиена нормативларини, миллий стандартларни, техник шарт-шароитларни белгилаш йўли билан амалга оширилиши Ўзбекистон Республикасининг 2022 йил 3 ноябрдаги “Стандартлаштириш тўғрисида”ги Қонуни 28-моддасига киритилган ўзгартишда ўз аксини топган (Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Аграр ва сув хўжалиги масалалари қўмитаси раисининг 2023 йил 4 декабрдаги 04/08-10-04-сонли далолатномаси). Мазкур таклифнинг амалга киритилиши озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси юзасидан прокурор назоратини самарали ташкил этишни таъминлашга имкон берган;

иссиқхона хўжаликларига озиқ-овқат маҳсулотларини етиштириш устидан прокурор назоратини такомиллаштириш масалалари Олий суд, Бош прокуратура, ДХХ ва ИИВ ўртасидаги “Иссиқхона хўжаликларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чораларини қўллаш, терговга қадар текширув, суриштирув ва дастлабки терговни амалга оширишда тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқ ва эркинликларини тўлақонли таъминлаш чоралари ҳақида”ги 25.04.2024 йилдаги 34-ҚК-сонли Қўшма қарорда акс этган (Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ўринбосарининг 2024 йил 3 майдаги 11.1/3-24-153-сонли далолатномаси). Мазкур таклифнинг жорий этилиши озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасида илм-фан ва илмий тадқиқотлар устидан прокурор назоратни янада кучайтиришга хизмат қилган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Диссертациянинг асосий мазмуни ва илмий натижалари 7 та илмий анжуманда, жумладан, 2 та халқаро ва 5 та республика миқёсида ўтказилган илмий-амалий конференция, давра суҳбатлари ва семинарларда синондан ўтказилган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилинганлиги. Тадқиқот мавзуси бўйича диссертациянинг асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий журналларда 15 та (шундан, 2 таси хорижда) мақола чоп этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация таркиби кириш, тўққиз параграфни ўз ичига олган учта боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан иборат. Ишнинг ҳажми 152 бетни ташкил этади.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Диссертация ишининг **кириш** қисмида тадқиқот мавзусининг долзарблик даражаси ва зарурати, тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига мослиги, тадқиқ этилаётган муаммонинг ўрганилганлик даражаси, диссертация мавзусининг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари билан боғлиқлиги, тадқиқотнинг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, усуллари, илмий янгилиги ва амалий натижаси, тадқиқот натижаларининг ишончлилиги ҳамда уларнинг илмий ва амалий аҳамияти, жорий қилинганлиги, апробацияси, натижаларининг эълон қилинганлиги, диссертациянинг ҳажми ва тузилиши ёритилган.

Тадқиқотнинг **“Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг назарий – ҳуқуқий асослари”** деб номланган биринчи бобида озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назорати предмети, объектининг илмий-назарий асослари, ҳуқуқий тартибга солиниши масалалари тадқиқ этилган. Муаллифнинг таъкидлашича, озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан прокурор назоратининг предмети прокурор тартибга солиш фаолияти йўналтирилган озиқ-овқат хавфсизлигига оид ижтимоий муносабатлардир. Тадқиқотда муаллиф озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан прокурор назорати предмети таҳлил қилар экан нафақат қонунлар балки қонуности ҳужжатларининг ижро этилиши ҳам прокурор назорати предмети ҳисобланишини асослаб беради.

Амалиётда кўпинча прокурорлар томонидан Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 10 декабрдаги “Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси тўғрисида”ги Қонуннинг 35-моддаси талабини бузиб, назорат предметига Вазирлар Маҳкамасининг йиғилиш баёнлари ижроси ҳам киритиб юборилмоқда. Аксарият ҳолларда мамлакатимизда Бош вазир, Бош вазир ўринбосари, Вазирлар Маҳкамаси Департамент ва котибият мудирлари, Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги комиссиялар қонун талабларига зид бўлган бажарилиши мажбурий бўлган ҳуқуқий ҳужжатларни қабул қилиб, тўғридан-тўғри вазирлик ва идораларга, маҳаллий давлат ҳокимияти органларига юбормоқдалар. Айниқса, энг талабгир соҳаларда рухсат берувчи маъмурий тартиб-таомиллар Бош вазир ёки унинг ўринбосарлари раислигидаги комиссия йиғилиш баёнлари билан ўтиб кетмоқда. Бироқ, “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни 20-моддасида прокурор назорати предмети вазирликлардан бошлангани учун юқоридаги субъектлар томонидан қонун талабларига итоат этилиши, улар томонидан қабул қилинаётган ҳуқуқий ҳужжатларнинг қонунийлигига прокурорлар томонидан ҳуқуқий баҳо бериш имконияти мавжуд эмас. Шу боис, Бош вазир ва унинг ўринбосарлари, ҳукумат комиссияси мансабдор шахслари фаолиятида қонун талабларига риоя этилиши ҳамда улар томонидан қабул қилинган ҳуқуқий ҳужжатларнинг қонунийлигини прокурор назорати предметига қўшиш таклифи илгари сурилган.

Якка тартибдаги тадбиркорлар, юридик шахс ташкил қилмаган ҳолда

фаолият юритувчи оилавий тадбиркорлик, оддий ширкат ва деҳқон хўжаликлари томонидан озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик талабларига риоя этилиши прокурор назорати предмети сифатида баҳолаш лозим деган хулосага келинди. Бу ерда масала прокурор назорати предмети ва объектини кенгайтириш ҳақида кетмаяпти. Аксинча, прокурор томонидан озиқ-овқат хавфсизлигига бевосита таъсир кўрсатувчи объектларни аниқлаш мақсадга мувофиқдир.

Прокурор назорати объекти деганда прокуратура ваколати тадбиқ этиладиган ҳокимият органлари, ташкилот, муассаса ва мансабдор шахсларни тушуниш мумкин.

Озиқ-овқат маҳсулотининг сифати ва хавфсизлигини таъминлаш соҳасидаги давлат назорати Қишлоқ хўжалиги вазирлиги, Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Санитария-эпидемиологик осойишталик ва жамоат саломатлиги қўмитаси, Ветеринария ва чорвачиликни ривожлантириш қўмитаси, Ўсимликлар карантини ва химояси агентлиги, Техник жиҳатдан тартибга солиш агентлиги ҳамда қонунчилик билан белгиланадиган бошқа органлар томонидан амалга оширилади.

Ўзбекистон Президентининг Қарор ва Фармонларида “Озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисида”ги Қонун лойиҳасини ишлаб чиқилиши белгиланган бўлса-да, шу кунга қадар қабул қилинмаган. Озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни максимал даражада унификациялаш мақсадида “Озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисида”ги Қонунни қабул қилиш зарурияти юзага келмоқда. Бугунги кунда Бирлашган Араб Амирликлари, Хитой, Озарбайжон, Туркманистон, Тожикистон, Қирғизистон, Арманистон каби давлатларда озиқ-овқат хавфсизлигига оид ижтимоий муносабатлар алоҳида қонун билан тартибга солинган, мазкур соҳада давлат назорати масалалари ёритилган. Ягона қонун ҳужжатини қабул қилиниши орқали озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасидаги муносабатларини тартибга солувчи нормаларни ягона ҳужжатда унификация қилиш ва тизимлаштириш, ушбу соҳасидаги муносабатларни комплекс ҳуқуқий тартибга солишга эришилади. Бунини ижтимоий сўровда қатнашган 4680 нафар респондент-ларнинг 2577 нафари ёки 55 фоизи тасдиқлаб, озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисида ягона қонуннинг қабул қилиниши зарурлигини маълум қилган.

Ижро ва назорат функцияси бир вазирлик қўлида жамланиши, назорат идораси томонидан назорат функцияси ўз ҳолига ташлаб қўйилиши оқибатида озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасида прокурор назоратига салбий таъсирини кўрсатмоқда. Хусусан, озиқ-овқат етиштириш устидан назорат функцияси юклатилган Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг 1485 нафар ходимлари, 9 349 та ҳоким ёрдамчилари, 644 нафар фермерлар кенгаши ходимлари, жами 11 478 нафар назоратчилар мавжуд бўлса-да, улар томонидан сўнгги уч йилда ердан самарасиз фойдаланиш бўйича прокуратура органларига бор-йўғи 5 та қонун бузилиши ҳолати бўйича материал берилган, холос.

Бугунги кунда прокуратура органларида хизмат қилаётган ва ижтимоий сўров жараёнида иштирок этган ходимлардан 3 557 нафари (76 фоиз) озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан назорат қилувчи

органларни (*агроинспекция, ветеринария, карантин, санитария-эпидемиология идоралари*) давлат бошқаруви органлари таркибидан чиқарилиши лозимлигини билдиришган. Шу боис, озиқ-овқат экинларини экилиши, етиштирилиши ва бу мақсадга ажратилган ерлардан мақсадли фойдаланилиши устидан давлат назорати функциясини Қишлоқ хўжалиги вазирлигидан “Ўзагроинспекция”га ўтказиш, инспекцияни вазирлик тасарруфидан чиқариб, мустақил назорат қилувчи идора мақомини бериш таклиф этилади.

Озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш соҳасида ягона орган де-факто мавжуд эмас. Аграр ва озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасида ягона давлат сиёсатини амалга ошириш Қишлоқ хўжалиги вазирлигига юклатилган. Қишлоқ хўжалиги вазирлигида 12 кишидан иборат Озиқ - овқат саноатини ривожлантириш бош бошқармаси ташкил қилинган ва шундай долзарб масала бўйича давлат сиёсатини юритиш шу бошқармага қолганлиги назаримизда ўта аянчли ҳолатдир. Хорижий мамлакатларда озиқ-овқат сифати ва хавфсизлигини назорат қилиш ягона органга юклатилган. Юқоридагиларга кўра, алоҳида махсус қонун ҳужжати билан Қишлоқ хўжалиги вазирлиги ҳузурида озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш соҳасида ягона давлат органи ташкил этиш таклифи илгари сурилган.

Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этишда мазкур йўналишдаги назорат органлари фаолияти устидан назоратни кучайтириш муҳим ўрин тутди.

Диссертациянинг **“Озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этиш ва амалга оширишнинг долзарб масалалари”** деб номланган иккинчи бобида прокурор назоратини ташкил этишнинг умумий масалалари, назоратини амалга оширишнинг ҳуқуқий воситалари, озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисидаги қонунчилик бузилганлиги учун прокурорнинг таъсир чораларини қўллаш хусусиятлари илмий-амалий жиҳатдан таҳлил қилинган.

Озиқ - овқат хавфсизлиги тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этиш деганда, мазкур йўналишда назоратнинг самарадорлиги ва таъсирчанлигини таъминлаш мақсадида прокуратура ходимларини танлашдан улар фаолиятини ҳуқуқий, моддий, услубий жиҳатдан таъминлашга қадар бўлган чора-тадбирлар мажмуи тушунилади. Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этишдаги энг муҳим оқсоқлик бугунги кунда мазкур йўналишда услубий ва амалий қўлланмаларнинг етишмаслигидир. Прокурор ходимлар ўртасида ўтказилган ижтимоий сўровларда қатнашган 1757 та (38 фоиз) респондентлар прокурорлар озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижросини назорат қилиш масалалари бўйича услубий адабиётлар (*тавсия, ишланма ва қўлланмалар*) етишмаслигини баён қилишган.

Аксарият ҳолларда санитария эпидемиология хизмати ходимларига текшириш тартибини бузганлик важи билан Бизнес омбудсман томонидан 2023 йил 6 ойида 1474 нафар мансабдорларга маъмурий баённома

расмийлаштирилган.¹ 2023 йилда 61 та ҳолатда сифатсиз ва яроқсиз озиқ-овқат истеъмол қилишдан 507 нафар шахс жабрланган бўлса, шундан 9 нафари вафот этган. Жабрланганларнинг 133 нафари болаларни ташкил этади. Хизматнинг озиқ - овқат маҳсулотларини сифатига оид текширишларини “Ягона давлат назорати” ахборот тизимида рўйхатга олинмаган ҳолда амалга оширилиши таклиф этилади. Хусусан, ўтказилган ижтимоий сўровда қатнашган респондентларнинг 3237 нафари ёки 69,2 фоизи юқоридаги фикрни тасдиқлаган.

Бундан ташқари, назаримизда назорат идорасига молиявий ва маъмурий жарималарни ўтказиш ваколатини берилиши, улар томонидан озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунларни қўллашда холислик ва адолат тамойиллари бузилишига олиб келмаслик учун тушган маблағлар тўлиқ бюджетга туширилиши ва бюджет қонунчилигига мувофиқ сарфланиши ҳақидаги талабни киритиш лозим бўлади.

Озиқ-овқат хавфсизлиги устидан прокурор назоратини ташкил этишнинг воситалари деганда – ушбу соҳадаги қонун бузилиши ҳолатларини аниқлаш, бартараф этиш ва олдини олишга қаратилган қонунчиликда назарда тутилган ҳуқуқий воситалар мажмуи тушунилади. Прокурор фаолиятини ташкил этишнинг ҳуқуқий воситаларига қуйидагиларни киритиш мумкин: 1. Прокурор назорат фаолиятини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар. 2. Прокуратура фаолияти ва уни ташкил этишнинг тамойиллари; 3. Прокурор томонидан назорат фаолиятини амалга оширишда фойдаланадиган ваколатлар; 4. Прокурор фаолияти тартиби; 5. Ҳуқуқий санкциялар.

Озиқ-овқат хавфсизлиги масаласи ушбу маҳсулотларни етиштириш, молиялаштириш, қайта ишлаш, ишлаб чиқариш, озиқ-овқат сифати ва хавфсизлиги каби муҳим занжирларни ўз ичига қамраб олиши, миллий хавфсизлик билан боғлиқ масала бўлганлиги, жойларда прокурорларнинг иш ҳажми кўплиги, ёш мутахассисларни сони кўплиги, уларни услубий жиҳатдан йўналтириш мувофиқлиги, бугунги кунда соҳада қонун бузилиши ҳолатлари кенг тарқалганлиги сабабли мамлакатимизда тараққиётнинг ҳозирги босқичида озиқ-овқат хавфсизлигига оид алоҳида соҳавий буйруқ қабул қилишга эҳтиёж мавжуд. Мазкур йўналишда прокурор назоратини кучайтириш мақсадида Бош прокурорнинг “Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан назорат самарадорлигини янада ошириш тўғрисида”ги соҳавий Буйруғини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш таклиф этилади. Прокуратура органларида хизмат қилаётган ва ижтимоий сўров жараёнида иштирок этган ходимлардан 3 060 нафари (65 фоиз) Бош прокурор-нинг озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назорати йўналиши бўйича Бош прокурорнинг махсус соҳавий буйруғи қабул қилиниши лозимлиги ҳақида фикр билдиришган.

Озиқ-овқат соҳаларини ривожлантириш йўналишида 2020 йилда қонунийлиги ўрганилган 1 997 та назорат ҳужжатларининг 1011 таси 50,6 фоизи, 2021 йилда 2 009 та назорат ҳужжатларининг 655 таси ёки

¹ <https://biznesvakil.uz>

33 фоизи асоссиз ва сифатсиз қўлланилганлиги бу борада прокурор назорати ҳужжатларини қўллашда сифат ва самарадорликни оширишни тақозо қилмоқда.¹ Айрим ҳолатларда, туманларда фаолият кўрсатувчи ходимларнинг аксарияти ёш эканлиги, уларнинг тажриба, билим ва кўникмалари етишмаслиги оқибатида, протестлар қабул қилиш жараёнида ҳам хато ва камчиликларга йўл қўйилмоқда. 2021 йилда озиқ-овқат соҳаларини ривожлантиришга оид протестларнинг 112 таси асоссиз ва 84 таси сифатсиз қўлланилган.² Ўтказилган сўровда иштирок этган 1869 нафар респондентлар озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг сифати ва самарадорлигини мутлақо қаноатлантирмаслигини баён қилишган.

Энг ачинарлиси, аксарият прокурорлар томонидан озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисидаги қонунчиликка зид ҳужжатга нисбатан протест келтириш билан чекланилиб, қарор қабул қилишда қонунни бузган мансабор шахсларнинг интизомий, маъмурий ва жиноий жавобгарлик масаласи ҳал қилинмасдан қолмоқда. Умуман олганда, озиқ-овқат хавфсизлиги ва сифати билан боғлиқ низоларнинг суд тартибида кўриб чиқилишига кўпроқ эътибор қаратиш мақсадга мувофиқ. Чунки мазкур низоларда асосан хўжалик шартномаларидан келиб чиқиб, мулкӣ муносабатлар мавжуд бўлганлиги сабабли, охир оқибат судда кўрилади. Шу ўринда, “Давлат божи тўғриси да”ги Қонуннинг 8, 9,10-моддаларида Рақобатни ривожлантириш ва истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш кўмитаси ҳамда унинг ҳудудий органларига ўз зиммасига юклатилган ваколатларга мувофиқ судларга кўриб чиқиш учун бериладиган даъволар ва шикоятлар юзасидан давлат божидан озод қилинган бўлсада, озиқ-овқат маҳсулотларининг сифати ва хавфсизлиги юзасидан хулоса берувчи Санитария-эпидемиологик осойишталик ва жамоат саломатлиги кўмитасига давлат божисиз судга мурожаат қилиш ҳуқуқи берилмаган. Келгусида Санитария-эпидемиологик осойишталик ва жамоат саломатлиги кўмитасига ҳам озиқ-овқат хавфсизлиги масалалари бўйича фуқаролик, иқтисодий ва маъмурий судларга давлат божи тўламасдан мурожаат қилиш ҳуқуқини бериш мақсадга мувофиқ.

Диссертациянинг **“Озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назорати самарадорлиги ва таъсирчанлигини ошириш истиқболлари”** деб номланган учинчи бобида хорижий давлатлар тажрибаси, органлари билан ҳамкорликнинг аҳамияти ва соҳага оид қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини асосларини такомиллаштириш масалалари та дқиқ қилинган. Диссертант томонидан озиқ - овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан назоратни ташкил этиш борасида Тожикистон, Туркманистон, Қирғизистон, Қозоғистон тажрибалари таҳлил қилиниб, Қозоғистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни 4-моддасида “фуқаро” атамаси билан бирга “инсон” тушунчаси ҳам қўлланилганлиги алоҳида эътироф этилади.

¹ Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 2021 йил 14 июлдаги №11/8-21-7-52-сонли танбеҳи.

² Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ўринбосарининг 2022 йил 6 мартдаги 1-39602/20-сон хати доирасида Бош прокуратуранинг Аграр ва озиқ-овқат соҳаларини ривожлантиришга оид қонунчилик ижроси устидан назорат бошқармасининг ҳисобот маълумотларидан олинган.

“Инсон” атамаси “фуқаро” атамасига нисбатан кенг тушунча ҳисобланади. Мисол учун, Фуқаролик кодексининг 16-моддасига мувофиқ фуқаро деганда “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари, бошқа давлатларнинг фуқаролари, шунингдек фуқаролиги бўлмаган шахслар” тушунилиши белгиланган. Айниқса, биронта давлат фуқаролиги бўлмаган вақтинча муайян мамлакат ҳудудида бўлиб турган қочқинларнинг озиқ - овқат хавфсизлигига бўлган ҳуқуқ ва манфаатлари ҳимоя қилиниши лозим. Шу нуқтаи назардан, “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни 2-моддасига “фуқаро” атамаси билан биргаликда “инсон” атамасини ҳам киритиш мақсадга мувофиқ деган таклиф илгари сурилган. Хорижий давлатларнинг аксариятида (*Россия, Қозоғистон, Беларусь, Тожикистон, Туркменистон ва Қирғизистон*) мамлакатимиз қонунчилигига ўхшаш тарзда озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан ихтисослашган назорат тегишли вазирликлар томонидан амалга оширилса, ушбу органлар томонидан қонунга риоя этилиши устидан махсус назорат прокуратура органлари томонидан амалга оширилиши белгиланган. Шу каби, аксарият давлатларда миллий хавфсизлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларида ҳам озиқ-овқат хавфсизлигига оид нормалар белгиланган бўлиб, ушбу нормалар соҳада прокурор назорати сифатига ижобий таъсир кўрсатмоқда. Мисол учун, Қозоғистон, Россия Федерацияси, Украина Республикаси, Озарбайжон Республикасида “Миллий хавфсизлик тўғрисида”ги Қонунларда миллий хавфсизликни таъминловчи субъект сифатида прокуратура белгиланган. Германия, Франция, Швеция, АҚШ каби давлатларда ҳам юқоридаги каби тизим мавжуд. Бизнинг фикримизча, мамлакатимизда ҳам “Ўзбекистон Республикасининг Миллий хавфсизлиги асослари тўғрисида”ги Қонунни қабул қилиш ва ушбу қонунда миллий хавфсизликни таъминлашнинг асосий тамойиллари, объекти ва субъекти, мамлакатимизнинг миллий ва иқтисодий манфаатлари, Ўзбекистоннинг иқтисодий тизимига тажовузулар ёритилиши ва озиқ-овқат хавфсизлиги миллий ва иқтисодий хавфсизликнинг таркибий қисми сифатида акс этиши мақсадга мувофиқ. Ўтказилган ижтимоий сўровда қатнашган респондент-ларнинг 3227 нафари ёки 68,9 фоизи юқоридаги фикрни тасдиқлаган.

Прокуратура органлари озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан назоратни амалга оширишда бошқа органлар билан муносабатларини қуйидаги шаклларда амалга оширади: 1. Бошқа назорат органлари билан ҳамкорликда озиқ-овқат хавфсизлиги масаласида текшириш ва мониторинглар ўтказиш; 2. Прокуратура органлари озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан назоратни амалга оширувчи назорат идоралари фаолиятини мувофиқлаштириб боради; 3. Озиқ-овқат хавфсизлиги йўналишида фаолият юритаётган назорат қилувчи идораларнинг назорат фаолияти устидан назоратни амалга оширади. Бундан кўриниб турибдики, прокурор тегишли вазирлик ва идоралардан мутахассис жалб қилган ҳолда ёки маълумотларни олиш йўли билан ҳамкорликда текшириш ва мониторинглар ўтказиши мумкин.

Диссертант томонидан озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан мониторинг деганда прокуратура ва назорат идоралари томонидан

хўжалик юритувчи субъектларнинг молия-хўжалик фаолиятига аралашмасдан туриб, олиб бориладиган кузатув деб таъриф берилса, текширишда субъектнинг молия хўжалик фаолиятига аралашган ҳолда ўтказиладиган назорат тадбири сифатида қайд этади.

Назорат идоралари билан ҳамкорликда ўтказиладиган назорат тадбирларида назорат идоралари вазифа ва функцияларини такрорланишига йўл қўймаслик жуда муҳимдир. Сўнгги йилларда Бош прокуратура томонидан ҳам озиқ-овқат хавфсизлиги устидан назорат йўналишида миқдор кўрсаткичларидан сифат кўрсаткичларига алоҳида эътибор қаратила бошлади. Бугунги кунда прокуратура органларининг озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасида назоратни ташкил этишни такомиллаштиришга салбий таъсир кўрсатаётган омилларни биз икки гуруҳга, яъни прокуратура органлари фаолияти билан бевосита боғлиқ бўлган ва прокуратура органлари фаолияти билан боғлиқ бўлмаган омилларга бўлиб таҳлил қиламиз.

Прокуратура органлари фаолияти билан боғлиқ бўлмаган омиллар:

1) *Озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасидаги муносабатларни тартибга солувчи қонунчилик базасини такомиллашмаганлиги.*

2) *Аҳолини, шунингдек ижтимоий муассасаларни озиқ-овқат билан таъминлаш тизимининг қониқарсизлиги.*

3) *Назорат қилувчи органлар фаолиятидаги камчиликларнинг мавжудлиги.*

Назорат органларида давлат хизматчиларини қисқартирилиши чекланган сони билан унга юкланган вазифаларни бажариб бўлмаслигига, назорат органлари фаолияти бузилишига, улардаги назорат сифати тушишига олиб келмоқда.¹

Мисол учун, қишлоқ хўжалиги ерларида давлат назоратини амалга оширувчи “Агроинспекция”да атиги 65 нафар давлат назоратини амалга оширувчи штат бирликлари мавжуд бўлиб, шундан 60 нафаригина вилоятларга бириктирилган. Республикада 21 млн. гектардан ортиқ қишлоқ хўжалиги, 4 млн. гектардан ортиқ экин ери мавжудлигини инобатга оладиган бўлсак, ҳар бир давлат ер назоратчисига 350 минг гектардан қишлоқ хўжалиги, 67 минг гектардан экин ерини назорат қилиш тўғри келмоқда.² Бундан кўриниб турибдики, юқоридаги ходимлар кучи билан озиқ-овқат маҳсулотларини экиш ва етиштириш устидан давлат назоратини амалга ошириш умуман имконсиздир.

Прокуратура органлари фаолияти билан боғлиқ бўлган омиллар:

1) *Озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасида прокурор назоратининг услубий ва норматив асослари етарлича мавжуд эмаслиги.*

Ўтказилган сўровда қатнашган 4680 нафар прокурор ходимларидан 2146 нафари 45 фоизи озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисидаги қонунчилик ижроси

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 25.01.2023 йилдаги “Республика ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятини самарали йўлга қўйишга доир биринчи навбатдаги ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-14-сонли Фармони. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 25.01.2023 й., 06/23/14/0053-сон.

² Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирининг 20.06.2023 йилдаги 114-сонли буйруғи 1-илоvasи.

юзасидан текшириш ўтказгани, 2534 нафари 55 фоизи ушбу йўналишда текшириш ўтказмаганини маълум қилган. 3251 (69,5%) респондентлар озиқ-овқат хавфсизлиги устидан прокурор назоратини прокуратура органларининг мустақил йўналиши сифатида баҳолашни таклиф этган. Юқоридагилардан кўриниб турибдики, прокуратура органлари ходимлари ушбу йўналишда доим ҳам етарли билим ва текшириш услубини билмаслиги маълум бўлди. Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 30 апрелдаги Конституцияси 15-моддаси талабидан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуннинг 20-моддасида назорат предметиға *Ўзбекистон Республикасида кучға кирган ва бажарилиши мажбурий бўлган халқаро шартнома ва бошқа халқаро ҳуқуқий ҳужжатларнинг ижро этилиши ҳамда халқаро шартнома ва бошқа халқаро ҳуқуқий ҳужжатларға мувофиқлигини* ҳам киритиш мақсадға мувофиқ.

Диссертант “Тадбиркорлик субъектлари фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида”ги Қонунни қабул қилиб, унда назорат органлари ҳамда прокуратура органлари томонидан ўтказиладиган текширишлар тартибини аниқ ёритиш, тадбиркорлик субъектларида прокурорлик текширувини қандай тартибда амалға оширишни аниқ белгилаш мақсадға мувофиқ деб ҳисоблайди.

ХУЛОСА

“Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатларининг ижроси устидан прокурор назоратини такомиллаштириш масалалари” мавзусидаги диссертация бўйича олиб борилган тадқиқот ишлари натижасида назарий ва илмий-амалий аҳамиятға эға бўлган қуйидаги хулосаларға келинди:

I. Прокурор назоратига оид илмий-назарий хулосалар:

1. Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан прокурор назоратининг предметиға тушунчасига таъриф берилди. Тадқиқот натижасига кўра яққа тартибдаги тадбиркорлар, тижоратчи ва тижоратчи бўлмаган ташкилотлар томонидан озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик талабларига риоя этилиши ҳам прокурор назорати предметиға кириши илмий жиҳатдан асослаб берилди. Шунингдек, назорат предметиға Вазирлар Маҳкамаси ва унинг ҳузуридаги комиссиялар фаолиятида қонун ҳужжатлари талабларига риоя этилиши ҳамда улар томонидан қабул қилинаётган ҳуқуқий ҳужжатларнинг қонунийлигини киритилиши таклифи илгари сурилди.

Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуннинг 20-моддасига Ўзбекистон Республикасида кучға кирган ва бажарилиши мажбурий бўлган халқаро шартнома ва бошқа халқаро ҳуқуқий ҳужжатларнинг ижро этилиши, шунингдек қабул қилинаётган ҳужжатларнинг уларға мувофиқлигини назорат предмети сифатида қўшиш таклиф этилди.

2. Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан прокурор назоратининг объекти сифатида Қишлоқ хўжалиги вазирлиги, Санитария-эпидемиологик осойишталик ва жамоат саломатлиги кўмитаси, Ўзбекистон техник жиҳатдан тартибға солиш ҳамда Ўсимликлар карантини ва ҳимояси

агентликлари, ДХШ асосидаги синов лабораториялари, Ветеринария ва чорвачиликни ривожлантириш қўмитаси, халқ депутатлари Кенгашлари ва бошқалар асослантириб берилди. Тадқиқот натижасида озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан прокурор назоратининг объекти доирасига Бош вазир ва унинг ўринбосарлари, ҳукумат комиссияси мансабдор шахсларини ҳам киритиш мақсадга мувофиқлиги асослантирилди.

3. Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 30 августдаги “Озиқ-овқат маҳсулотининг сифати ва хавфсизлиги тўғрисида”ги Қонунига мувофиқ озиқ-овқат маҳсулотининг сифати ва хавфсизлигини таъминлаш соҳасидаги давлат назоратини амалга оширувчи органларнинг ваколатлари чегараси аниқ белгиланмаганлиги сабабли соҳада прокурор назоратини ташкил қилишда муайян мавҳумлик ва қийинчиликлар келиб чиқаётганлиги асослантирилди. Айниқса, норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш соҳасида вазирлик ва идораларнинг вазифа ва функциялари бири-бирини такрорлаши назорат сифатига салбий таъсир этаётгани кўрсатиб ўтилди.

Бош прокурор буйруғи билан Иқтисодий жиноятларга қарши курашиш Департаментнинг озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашга қаратилган қонун ҳужжатлари ижроси устидан назорат фаолияти тартиби ва чегарасини аниқ белгилаш лозимлиги асослантириб берилди.

4. Озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасида прокурор назоратини ташкил этишда прокурорлар санитария – эпидемиология, техник жиҳатдан тартибга солиш, ўсимликлар карантини, ветеринария, божхона, солиқ, молия, истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш идоралари, тижорат банкларидан мутахассисларни жалб қилган ҳолда назорат тадбирларига пухта тайёрланиб, озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчиликни бузганлик учун жавобгарлик чораларини қатъий қўллашга асосий эътиборни қаратишлари лозимлиги асослантирилди.

5. Қонунлар ижросини назорат қилиш бўйича ишларни ташкил этиш - прокуратура ходимларини танлаш, тайинлаш, уларнинг малакасини ошириш, фаолиятини услубий йўналтириш, уларни барча зарур воситалар билан таъминлаш, ахборот тўплаш ва таҳлил қилиш, ишларни режалаштириш, назорат қилиш бўйича чора-тадбирлар мажмуи эканлиги асослантирилган.

Шунингдек, озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назорати амалиётида аниқланаётган қонунбузарликлар таҳлил этилиб, текширишларни режалаштириш учун маълумотларни олиш ва уларни таҳрирлаш, текширишларни режалаштириш, ташкил қилиш, озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан назорат текширувлари ўтказиладиган объектлар доираси, уларда ўрганилиши лозим бўлган тадбирлар аниқ кўрсатилиб, келгусида нафақат илмий йўналишда, балки прокуратура ходимлари учун ўз иш фаолияти жараёнида фойдаланишига имкониятлар яратилди.

6. Прокуратура органлари озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан назоратни амалга оширишда бошқа органлар билан муносабатларини шакллари очиқ берилди (ҳамкорликда озиқ-овқат хавфсизлиги масаласида текшириш ва мониторинглар ўтказиш, назорат

идоралари фаолиятини мувофиқлаштириб бориш, назорат идораларнинг назорат фаолияти устидан назоратни амалга ошириш). Озиқ-овқат хавфсизлиги устидан назоратни амалга оширишда прокурор текшируви ҳамда мониторингининг фарқи ёритилди, мониторинг хўжалик юритувчи субъектларнинг молия-хўжалик фаолиятига аралашмасдан туриб амалга оширилса, текширишда бевосита молия-хўжалик фаолиятига баҳо берилади.

II. Прокурор назоратининг ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришга доир хулоса ва тавсиялар:

7. Озиқ-овқат хавфсизлиги муносабатларни тартибга солувчи махсус “Озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисида”ги Қонунини қабул қилиб, мазкур қонунда озиқ-овқат хавфсизлигига оид давлат назорати ўз ифодасини топиши керак деган хулосага келинди (қонун лойиҳаси диссертация иловасида келтирилган).

8. Озиқ-овқат экинларини экилиши, етиштирилиши ва бу мақсадга ажратилган ерлардан мақсадли фойдаланилиши устидан давлат назорати функциясини Қишлоқ хўжалиги вазирлигидан “Ўзагроинспекция”га ўтказиш, инспекцияни вазирлик тасарруфидан чиқариб мустақил назорат идораси сифатида белгилаш таклифи илгари сурилган. Бундан ташқари, озиқ-овқат хавфсизлиги йўналишида назорат функциялари юклатилган барча назорат органларини тегишли давлат бошқаруви органлари тасарруфидан чиқариш мақсадга мувофиқлиги асослантилди. Шундагина, назорат органлари билан ҳамкорликда ўтказиладиган назорат тадбирларида муайян натижаларга эришиш мумкинлиги мисоллар билан ёритилди.

9. Ер кодексининг 83-1-моддаси, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 27 июлдаги “Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5490-сонли ҳамда 2024 йил 14 ноябрдаги “Тадбиркорлар ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”184-сонли Фармонларига тегишли ўзгартириш киритиш орқали озиқ-овқат экинларини экиш ва етиштиришда ерлардан мақсадли ва самарали фойдаланилишини ўрганиш хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш ҳисобланмаслиги ҳақидаги қонунда белгилаш зарур деган хулосага келинди. Истеъмолчилар ва инсонларнинг яроқсиз озиқ-овқат маҳсулотларидан оммавий захарланиши ҳолатларини олдини олиш мақсадида Санитария-эпидемиологик осойишталик ва жамоат саломатлиги кўмитаси идораларининг озиқ-овқат маҳсулотларини сифатига оид текширишларини текширувларнинг “Ягона давлат назорати” ахборот тизимида рўйхатга олинмаган ҳолда амалга оширилиши мақсадга мувофиқ эканлиги асослантилди берилди.

Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 24 декабрдаги “Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида”ги Қонун 3-моддаси ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 13 сентябрдаги “Тадбиркорлик субъектлари фаолиятида текширувлар ўтказишни мувофиқлаштириш тартибини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 374-сонли қарорига мувофиқ хўжалик юритувчи субъектлар ёки тадбиркорлик фаолияти субъектларини

текшириш учунгина махсус рухсат талаб қилиниб, нодавлат-нотижорат ташкилотларини қонун талабларига риоя этишини текшириш учун махсус рухсатнома талаб қилинмаслиги илмий асослаб берилди.

10. Илмий тадқиқот жараёнида, озиқ-овқат хавфсизлиги бўйича махсус қонун ҳужжати билан Қишлоқ хўжалиги вазирлиги ҳузурида Озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш соҳасида ягона давлат органи ташкил этиш, захирани дон каби республика бюджетидан молиялаштириш, форс - мажор ҳолатида зарарни қоплаш тартибини белгилаш таклифи илгари сурилди.

11. Техник жиҳатдан тартибга солиш ва озиқ-овқат сифатига оид қонун ҳужжатлари талабини бузганлик учун маъмурий ва молиявий жарималарни назорат идораси яъни Ўзбекистон техник жиҳатдан тартибга солиш агентлиги ва Санитария хизмати жамғармаси ҳисобига эмас, балки бюджетга ундириш лозимлиги, амалдаги тартибда ушбу идора қўлланилаётган таъсир чора ва тушаётган жарима суммаларидан манфаатдор бўлиши боис, холислик ва адолат тамойиллари бузилиши асослантириб берилди.

12. Келгусида сифатсиз озиқ-овқат маҳсулотларини аҳоли истеъмолига кириб кетишини олдини олиш мақсадида “Давлат божи тўғрисида”ги Қонуннинг 8, 9, 10-моддаларига қўшимча киритиб, Санитария-эпидемиологик осойишталик ва жамоат саломатлиги қўмитасига ҳам озиқ-овқат хавфсизлиги масалалари бўйича фуқаролик, иқтисодий ва маъмурий судларга давлат божи тўламасдан мурожаат қилиш ҳуқуқини бериш мақсадга мувофиқлиги юзасидан таклифлар ишлаб чиқилди.

13. Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуннинг 2-моддасига “фуқаро” атамаси билан биргаликда “инсон” атамасини ҳам киритиш мақсадга мувофиқлиги таклифи илгари сурилди. Бу борадаги хорижий давлатлар тажрибаси таҳлил қилинди.

14. Америка, Германия, Франция, Италия, Швеция, Япония, Қозоғистон Республикаси, Россия Федерациясида озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг самарадорлигини ошириш бўйича хорижий тажриба таҳлил қилинди.

Озиқ-овқат хавфсизлиги миллий хавфсизликнинг бир қисми сифатида ёндошиб, “Ўзбекистон Республикасининг Миллий хавфсизлиги асослари тўғрисида”ги Қонунни қабул қилиш зарурияти асослантирилди. Ушбу қонунда миллий хавфсизликни таъминлашнинг асосий тамойиллари, объекти ва субъекти, Ўзбекистон Республикасининг миллий ва иқтисодий манфаатлари, Ўзбекистон Республикасининг иқтисодий тизимига тажовузлар ёритилиши ва озиқ-овқат хавфсизлиги миллий ҳамда иқтисодий хавфсизлик-нинг таркибий қисми сифатида ақс этиши мақсадга мувофиқлиги ёритилди.

15. Назорат органлари мансабдор шахслари томонидан ўз вазифаларини лозим даражада бажармаганлик учун Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексга 241-11-моддани киритиб маъмурий жавобгарликни белгилаш таклифи илгари сурилди.

16. Қонун ҳужжатларида прокуратура органлари томонидан ўтказиладиган текширишлар тартиб - тамойиллари тўлиқ ёритилмаганлиги асослантириб берилди. Ўзбекистон Республикамизда ҳам “Тадбиркорлик

субъектлари фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида”ги Қонунни қабул қилиб, унда назорат органлари ҳамда прокуратура органлари томонидан ўтказиладиган текширишлар тартибини аниқ ёритиш, тадбиркорлик субъектларида прокурорлик текширувининг тартибини аниқ белгилаш мақсадга мувофиқлиги асослантирилди.

III. Прокуратура органлари фаолиятини такомиллаштиришга қаратилган хулоса ва тавсиялар:

17. Мазкур йўналишда прокурор назоратини кучайтириш мақсадида Бош прокурорнинг “Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан назорат самарадорлигини янада ошириш тўғрисида”ги соҳавий буйруғини қабул қилиш, Бош прокуратуранинг Аграр ва озиқ-овқат соҳаларини ривожлантиришга оид қонунчилик ижроси устидан назорат бошқармаси таркибида Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан назорат бўлимини ташкил қилиш ҳамда озиқ-овқат етиштиришдан то истеъмолигача бўлган жараённи устидан назоратни ушбу тармоққа бериш мақсадга мувофиқлиги асослантириб берилди.

18. Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг миқдор кўрсаткичлари (аниқланган қонун бузилишлари, қўлланилган прокурор назорати ҳужжатлари сони, жавобгарликка тортилган шахслар сони каби статистик ҳисоботларда акс этган кўрсаткичлар) билан бир қаторда назарийетчилар томонидан назорат фаолиятининг сифат кўрсаткичлар ҳам мавжудлиги (қонун бузилиши ҳолатларини тўлиқ фош қилиниши, келтириб чиқарган сабаб ва шарт-шароитларни тўлақонли аниқланиши ва бартараф этилиши, бузилган ҳуқуқ ва манфаатларни тўлақонли тикланиши, етказилган реал зарарни қоплаш каби) очиб берилди. Миқдор кўрсаткичлардан сифат кўрсаткичларига ўтиш муҳимлиги ёритилди. Назорат органларида давлат хизматчиларини қисқартирилиши чекланган сони билан унга юкланган вазифаларни бажариб бўлмаслиги аниқ мисоллар билан асослаб берилди.

19. Озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасида прокуратура ва озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасидаги назорат органлари ўртасида ягона ахборот алмашинуви йўлга қўйиш таклифи илгари сурилди. Бунинг натижасида, ўзаро ахборотларни тезкорлик билан айрибошлаш, қонун бузилиши ҳолатларига зудлик билан муносабат билдириш орқали уларни давом этишига йўл қўймаслик борасида зарур чораларни кўриш асослантирилди. Келгусида божхона, солиқ, санитария, техник жиҳатдан тартибга солиш агентликларининг электрон назорат дастурларини ҳам прокуратура ахборот тизимига интеграция қилиш таклиф этилди.

**SCIENTIFIC COUNCIL DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 ON THE AWARD OF
ACADEMIC DEGREES IN LAW ENFORCEMENT ACADEMIES OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

**THE LAW ENFORCEMENT ACADEMY OF THE REPUBLIC OF
UZBEKISTAN**

AKHUNOV ULUGBEK ABDUMUTALOVICH

**ISSUES OF IMPROVING PROSECUTORIAL OVERSIGHT OVER THE
IMPLEMENTATION OF LEGISLATION ON FOOD SECURITY**

12.00.07 – Judicial Authority. Prosecutorial Oversight. Organization of Law Enforcement
Activities. Advocacy

**Doctoral (PhD) dissertation abstract
on legal sciences**

Tashkent – 2025

The topic of the doctoral dissertation (PhD) was registered at the Supreme Attestation Commission at the Ministry of higher education, science and innovations of the Republic of Uzbekistan under number B2023.3.PhD/Yu1157

The dissertation is prepared at the Academy of Law Enforcement of the Republic of Uzbekistan.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (uzbek, english and russian (summary) on website of the Scientific Council (www.sudyalaroliymaktabi.uz) and Information and educational portal «Ziyonet» (www.ziyonet.uz).

Scientific supervisor:	Mamasiddikov Muzaffarjon Musajonovich Doctor of Sciences in Law, Professor
Official opponents:	Juraev Ikhtiyor Baxtiyorovich Doctor of Law, Professor Rakhimov Shavkatjon Juraevich PhD in Law
Leading organization:	University of Public Security of the Republic of Uzbekistan

The defense of the dissertation will take place 03 april 2025 at 10:00 at a meeting of the Scientific Council DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 at the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan. (Address: 100047, Tashkent, Yunusabad district, Rixsiliy street, 9. Tel.: (99871) 202-04-96; e- mail: info@proacademy.uz).

The dissertation is available for review at the Information Resource Center of the Law Enforcement Academy (registered under №.55). (Address: 9 Rixsiliy Street, Tashkent, 100047. Tel.: (99871) 202-04-96; e-mail: info@proacademy.uz).

The dissertation abstract was distributed on 19 march 2025.

(Register protocol № 21 dated 19 march 2025).

M.T.Turgunov

Acting Chairman of the Scientific Council for Awarding Scientific Degrees, Doctor of Law, Associate Professor

Sh.I. Shayzakov

Scientific secretary of the Scientific Council for Awarding Scientific degrees, Doctor of Philosophy in Law (PhD), docent

M.A. Aminjonova

Chairman of the Scientific Seminar under the Scientific Council for Awarding of Scientific degrees, Doctor of Science in Law, professor

INTRODUCTION (abstract of PhD thesis)

Actuality and relevance of the dissertation topic. With the continuous growth of the world population, ensuring food security remains one of the most pressing issues for governments. According to a report on the implementation of the International Food Program, in 2022, 47 million people suffered from hunger, and the number of undernourished individuals reached 828 million.¹ This has elevated food security to the level of national security. Consequently, the need for producing high-quality and safe food products, creating food reserves, effectively protecting the rights and legal interests of food producers, preventing low-quality food products from entering consumer markets, and eliminating legal violations in this field has become increasingly urgent.

In the 21st century, many global conflicts and armed confrontations have resulted from food shortages or have had a negative impact on the world's food balance. This issue has become one of the most critical and urgent challenges for the global community. One of the most effective ways to address this problem is to protect consumer rights, prevent negative impacts on natural resources and food waste, develop legal mechanisms for providing people with safe and high-quality food, strengthen state and public oversight over the implementation of food security legislation, and improve the organizational and legal foundations of prosecutorial activities in this field. The necessity of scientific and practical research aimed at addressing these aspects is growing.

Under the conditions of building a "New Uzbekistan," the Presidential Decree No. PF-36, issued on February 16, 2024, "**On Additional Measures to Ensure Food Security in the Republic**", set forth key tasks such as increasing the production volume of high-value-added products by diversifying the production of import-substituting goods.² Uzbekistan improved its ranking in the **2023 Global Food Security Index (GFSI)** by moving up nine positions, reaching the 21st place with a score of 5.9. However, geobotanical studies conducted on **10.3 million hectares of pastures** until 2023 revealed that **703,000 hectares (6.8%)** had degraded and become unfit for use. Each year, groundwater levels in wells decline, causing many of them to become non-functional. Currently, **around 20% of agricultural land faces irrigation challenges for livestock farming**. Additionally, more than **44% of agricultural land is affected by various levels of soil salinization, with 14% classified as moderately to severely saline**, negatively impacting crop yields.

As of today, Uzbekistan's population has reached **37 million**, with an average annual growth rate of **2%**. By 2030, this figure is projected to reach **43 million**, leading to a **1.2-fold increase** in food demand.³

At the global level, **climate change, water shortages, and other natural disasters** are leading to significant losses in agricultural production. This necessitates the establishment of **effective prosecutorial oversight over the implementation of food security legislation** in Uzbekistan. Over the past three years, violations related

¹ The information provided by the Deputy Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan in the letter No. 11.1/3-23-188 dated 13.05.2023.

² The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On Additional Measures to Ensure Food Safety in the Republic" No. PF-36, dated February 16, 2024 // National Legislative Database of Uzbekistan, 16.02.2024, No. 06/24/36/0130

³ State Land Fund of the Republic of Uzbekistan. - Tashkent, 2022. – Pages 5, 39.

to the **production, storage, and sale of agricultural products** have been increasing. In **2022, 3,606 cases** of legal violations were recorded in this sector, followed by **6,360 cases in 2023**, and **7,321 cases in 2024**, reflecting a **203% increase**.

The absence of a unified regulatory legal document on ensuring food security in our country, the dependence on foreign states for certain food products, the need to increase production through the effective use of land allocated to farming enterprises, the processes of creating material and technical resources, the emergence of new owners in food production, particularly the introduction of the cluster system, and the need to establish effective prosecutorial oversight over these entities and study its organizational and legal foundations call for in-depth research.

This dissertation research will contribute to the implementation of the tasks outlined in the Constitution of the Republic of Uzbekistan (2023), the newly revised Law on the Prosecutor's Office (2001), and the decrees of the President of the Republic of Uzbekistan, including the "Development Strategy of New Uzbekistan for 2022–2026" (2022), the "Uzbekistan-2030 Strategy" (2023), and the "Additional Measures to Ensure Food Security in the Republic" (2024), as well as other relevant legislation.

Dependence of the research on the priority areas of development of the science and technologies in the country. This dissertation is aligned with the priority direction of the Republic's science and technology development, specifically, "Developing an innovative system of ideas and their implementation in the social, legal, economic, cultural, and spiritual-educational development of an information society and democratic state."

The extent of the study of the research problem. While significant scientific and theoretical research has been conducted regarding the effective organization of prosecutorial oversight in the execution of food security laws in our country, this area has not been comprehensively studied from a scientific perspective. In Uzbekistan, research by scholars such as B.H. Pulatov, F.H. Rakhimov, Z.S. Ibragimov, T. Mirzaev, O.M. Madaliev, T.A. Umarov, I.A. Joraev, A.B. Komilov, A.A. Mahmudov, F.R. Samighjonov, Sh.J. Rakhimov, K.K. Mardov, and M.T. Abdukhaimov has focused on the subject of prosecutorial oversight over the execution of laws, organizing prosecutorial oversight, applying prosecutorial documents, and increasing the role of the prosecutor's office in ensuring the rule of law in society.

Additionally, food security issues and priorities have been partially investigated in the works of prominent economists of our country, such as Kh. Abulkasimov, N. Sotiboldiev, and N. Saidakhmedov. However, these studies have not examined the organization and improvement of prosecutorial oversight over food security legislation as a unified research topic. Moreover, the execution of food security laws in CIS member states has been studied from certain perspectives by scholars such as Yu.O. Karpyasheva, M.S. Bykova, N.V. Laskina, I. Aleksandrova, O.N. Korshunova, Yu.G. Chervyakova, T.B. Ashitkova, O.V. Kalugina, A.D. Bereznon, V.G. Bessarabov, A.A. Chertova, V.I. Baskov, S.N. Babaev, M.N. Miroshnichenko, M.V. Klepoposova, E.B. Khatova, V.A. Aliyev, E.S. Boltanova, I.S. Viktorov, R.M. Gasanov, A.Yu. Vinokurov, K.Yu. Vinokurov, A.Kh. Kazarina, S.V. Maslova, and others. However, in some foreign countries, as food security laws are seen as a branch of the prosecutor's general oversight activities, the

topic has been addressed in a more general manner. Foreign scholars such as U.S. expert Bill Marler, South Korean researchers Misuk Park, Byeongjin Jo, Yuseok Lim, Bongyu Song, and Taemin Kim have worked on the unique features of investigating violations of food security laws, but comprehensive scientific studies related to the prosecution's role in ensuring food security have not been conducted.

Relation of the dissertation's topic to the scientific-research plans of the higher education institution where the dissertation was carried out. The topic of the dissertation is part of the research plan of the Uzbekistan Academy of Law Enforcement, focusing on "The Urgent Directions of Improving Prosecutorial Oversight" for 2020-2023.

The purpose of the study is to develop scientific-theoretical principles and practical recommendations for the legal regulation of the organization of prosecutorial oversight over the execution of food security laws.

Tasks of the research: to define the theoretical foundations of the subject and object of prosecutorial oversight over the execution of food security laws in our country:

- to analyze the legal regulation of prosecutorial oversight in this field;
- to examine the specific characteristics of organizing prosecutorial oversight over the execution of food security laws, identify violations of the law, and develop scientifically grounded methods for organizing prosecutorial oversight in addressing, eliminating, and preventing these violations;
- to study, generalize, and systematize the prosecutorial oversight documents applied to food security, and to develop recommendations for improving the application of prosecutorial oversight documents in response to identified violations;
- to conduct a comparative-legal study of the characteristics of prosecutorial oversight over the execution of food security laws in foreign countries and develop recommendations for applying positive international practices to the legislative framework and practices in our country;
- to examine the interactions of prosecutors with other state control bodies in the implementation of prosecutorial oversight over food security laws;
- to study the current organizational framework for prosecutorial oversight over the execution of food security laws and formulate scientifically grounded recommendations for their improvement and development.

The object of the study is the system of social relations related to organizing prosecutorial oversight over the execution of food security laws.

The subject of the study consists of the normative-legal documents aimed at organizing prosecutorial oversight over the execution of food security laws, the practice of law enforcement, the legislation and practices of certain foreign countries, and the existing conceptual approaches and scientific-theoretical views in legal science.

Methods of research: the research utilizes the following methods: systematic structural analysis, comparative-legal analysis, logical analysis, precise sociological methods, complex study of scientific sources, empirical data and statistical analysis, scientific interpretation of legal documents, and the study of law enforcement practices.

Scientific novelty of the research is as follows:

It scientifically substantiates the need for improving the oversight mechanisms related to food production, emphasizing the protection of irrigated fertile lands to ensure the growing population has access to sufficient food and enforcing strict responsibility measures for illegal use of agricultural land;

the research argues that administrative offenses related to violations of legislative requirements by officials or other employees of business entities in the agro-industrial sector should be considered by the inspection authority for administrative penalties;

it scientifically justifies the necessity of conducting inspections, as an exception, outside of the "Unified State Control" information system, without prior registration of inspections;

it proposes the development of a unified food security law, which would regulate the state's food independence, food reserves, socially significant food products, food balance, food shortages, and reasonable consumption norms. It would also clarify the responsibilities and authorities of relevant state bodies in food security regulation;

the research offers the creation of technical regulations that cover the requirements for the quality and safety of food products, including production, preparation, purchase, processing, delivery, storage, transport, and retail conditions. It advocates the implementation of sanitary, veterinary, phytosanitary rules, hygiene standards, and national standards through these technical regulations;

it emphasizes the need to enhance prosecutorial oversight over the cultivation of food products in greenhouse farms, implementing legal measures to apply sanctions, ensuring the rights and freedoms of business entities during preliminary investigations, and strengthening oversight during investigations and initial inquiries.

Practical results of the research include the following:

Transfer of oversight functions: The research suggests transferring the function of overseeing the use of agricultural lands designated for food production from the Ministry of Agriculture to the "Uzagroinspektsiya" (State Agro-Inspection). It also recommends granting the independent administrative status inspection body. The proposal includes conducting inspections of lands designated for food production directly without any agreements, in accordance with the Presidential Decrees of the Republic of Uzbekistan from June 10, 2023, and October 22, 2024, regarding the improvement of governance in the agricultural sector.

1. State Regulation of Food Safety: The research advocates for state regulation of food safety and quality, which involves the establishment of technical regulations, sanitary, veterinary, phytosanitary, hygiene standards, and national norms. These regulations are implemented through the Law on Standardization, which was adopted on November 3, 2022, in Uzbekistan, specifically Article 28.

2. Strengthening Responsibility for the Use of Irrigated Lands: The research proposes stricter measures for ensuring the protection of irrigated lands for food production and enhancing responsibility for the illegal use of such lands. This proposal is included in the draft of the Decree on improving the mechanisms of effective land use and preventing violations in the sector.

3. Improvement of Prosecutorial Oversight Over Greenhouse Farms: To enhance prosecutorial oversight of food production in greenhouse farms, the research has contributed to the development and adoption of a joint resolution between the

Supreme Court, the Prosecutor General's Office, the State Security Service, and the Ministry of Internal Affairs. This resolution aims to ensure full protection of the rights and freedoms of business entities during pre-investigation procedures, investigations, and initial inquiries in relation to legal actions against greenhouse farms.

4. Draft Law on Food Security: A draft law on food security has been developed as a result of the research, which aims to regulate the food security system in Uzbekistan comprehensively. This law focuses on various aspects such as food independence, reserves of food products, the balance of food consumption, and the responsibilities of state and economic management bodies in food safety.

The reliability of the research results.

The results of this research are based on the study of national legislation and the experience of applying laws in foreign countries, as well as the generalization of sociological research, the results of surveys conducted within the scope of the study, and the analysis of statistical data. These results were formalized with the relevant documents, and the conclusions, suggestions, and recommendations obtained were tested. The achieved results were published in leading national and foreign publications and implemented into practice, confirmed by the authorized bodies. Furthermore, the study also utilized the results of 1709 inspections and analysis materials conducted by the Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan regarding the implementation of food safety laws, including 11,087 prosecutor control documents used in these inspections.

The scientific and practical significance of the research results. The scientific significance of the research results lies in the fact that the scientific conclusions and suggestions developed in the study can be used to improve the supervision of the implementation of food safety legislation, enrich theoretical knowledge related to this field, and contribute to the conduct of new scientific research.

The practical significance of the research results and the scientific conclusions, suggestions, and recommendations put forward can be used in organizing the activities of the prosecution bodies of the Republic of Uzbekistan. They can also be applied in preparing various educational and methodological manuals for listeners of the Academy of Law Enforcement, students of the Faculty of Law at Tashkent State University, as well as in conducting lectures and seminars on the modules "Prosecutor's Supervision" and "Agrarian and Environmental Law" at higher educational institutions, legal technical schools, and colleges. Additionally, they can be utilized in scientific research.

Implementation of research results: Based on the research findings on improving prosecutor's supervision over the enforcement of legislation related to food security, the following suggestions have been developed and implemented:

In organizing prosecutor's supervision, the focus of prosecutors should be on improving the mechanisms of control related to increasing the production of food products, protecting irrigated fertile lands for the purpose of providing the growing population with food, creating necessary conditions and opportunities for this, and ensuring strict enforcement of liability measures for illegal use of irrigated lands designated for food production. These proposals were used in the development of the draft Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan "On further improvement of mechanisms for the prevention of violations in the effective use of land plots" (Protocol No. 01-01-376 dated November 30, 2023, from the Director of

the Cadastre Agency of the Republic of Uzbekistan). The implementation of this proposal has enabled the effective organization of prosecutor's supervision over the enforcement of food security legislation;

The proposal to grant the Inspection responsible for agro-industrial complex oversight the right to consider administrative violation cases related to breaches of legal requirements within its authority by officials or other employees of entrepreneurial entities, and to apply administrative penalties, as well as the inspection's ability to conduct control measures over adherence to agricultural laws regardless of ownership type, except for cases where inspections are not registered in the "Unified State Control" information system, has been used in the development of the Presidential Decree of the Republic of Uzbekistan No. PF-90 dated June 10, 2023, "Measures for the Effective Organization of State Administration in Agriculture and Food Sectors within the Framework of Administrative Reforms," and the proposal to grant "Uzagroinspektsiya" independent agency status in the Presidential Decree No. PF-164 dated October 22, 2024, "Additional Measures for the Further Improvement of the State Control System in the Agro-Industrial Complex" (Protocol Nos. 11.1/3-23-470 dated December 11, 2023, and 11.1/3-25-55 dated February 1, 2025, from the Deputy Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan). The implementation of this proposal has facilitated the enhancement of prosecutor supervision over processes related to increasing food production, from planting crops to harvesting;

The proposal to develop a unified law project regulating food safety, which includes the state's food independence, food product reserves, key food products of social importance, food balance, food shortages, rational consumption norms, the tasks of state bodies in this area, the powers of state and economic management bodies, and the procedure for food safety control and management, has been used in the development of the draft "Food Safety Law" (Protocol No. 03/24-05/6197 dated December 4, 2023, from the Ministry of Agriculture). The implementation of this proposal will contribute to improving prosecutor oversight in the field of food safety and the management procedure for state control;

State regulation in the field of ensuring the quality and safety of food products involves the establishment of technical regulations, sanitary, veterinary, veterinary-sanitary rules and standards, phytosanitary norms, rules, hygiene standards, national standards, and technical requirements that include demands on food product quality and safety, as well as conditions for production, preparation, purchasing, processing, delivery, storage, transportation, and sale. This is reflected in the amendment to Article 28 of the Law of the Republic of Uzbekistan "On Standardization" dated November 3, 2022 (Protocol No. 04/08-10-04, dated December 4, 2023, from the Chairman of the Committee on Agrarian and Water Resources Issues of the Legislative Chamber of the Supreme Assembly of the Republic of Uzbekistan). The implementation of this proposal has contributed to ensuring the effective organization of prosecutor oversight over the enforcement of food safety legislation;

The issues of improving prosecutor oversight over food production in greenhouse farms are reflected in the joint decision No. 34-KK, dated April 25, 2024, between the Supreme Court, the Prosecutor General's Office, the State Security Service, and the Ministry of Internal Affairs. The decision addresses the legal measures applied to greenhouse farms, pre-investigation checks, investigation, and initial inquiry, ensuring full protection of the rights and freedoms of entrepreneurs.

This was further confirmed by the Deputy Prosecutor General's certificate dated May 3, 2024 (No. 11.1/3-24-153). The implementation of this proposal has strengthened the prosecutor's oversight over scientific research and the field of food safety, contributing to enhancing the effectiveness of such control.

Approbation of research results. The main content and scientific results of the dissertation were tested in 7 scientific forums, including 2 international and 5 national scientific-practical conferences, roundtable discussions, and seminars.

Publication of the research results. The main scientific results of the dissertation on the research topic have been published in 15 articles in recommended scientific journals, including 2 articles published abroad.

The structure and scope of the dissertation. The structure of the dissertation includes an introduction, three chapters consisting of nine paragraphs, a conclusion, a list of references, and appendices. The total length of the work is 152 pages.

THE MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION.

Introduction of the dissertation outlines the relevance and necessity of the research topic, its alignment with the key priority areas of the development of national science and technology, the level of study of the problem under investigation, and the connection of the dissertation topic with the scientific and research activities of the higher educational institution. It also presents the aims and objectives of the research, the object and subject of study, the methods employed, the scientific novelty and practical outcomes of the research, the reliability of the research results, their scientific and practical significance, their implementation, testing, publication of results, and the volume and structure of the dissertation.

The first chapter of the research, titled "The Theoretical and Legal Foundations of Prosecutor's Supervision over the Execution of Legislation on Food Safety," explores the subject and object of prosecutor's supervision over the implementation of food safety legislation, as well as the legal regulation of related issues. According to the author, the subject of prosecutor's supervision over the execution of legislation on food safety is the social relations related to food safety that are regulated by prosecutor's activities. In the study, the author analyzes the subject of prosecutor's supervision over the execution of food safety legislation, emphasizing that not only laws but also subordinate legal documents' implementation should be considered as part of the prosecutor's supervision.

In practice, prosecutors often violate the requirements of Article 35 of the Law of the Republic of Uzbekistan "On the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan" dated December 10, 2019, by including the implementation of the Cabinet of Ministers' meeting minutes as part of the subject of supervision. In most cases, in our country, the Prime Minister, Deputy Prime Minister, heads of departments and secretariats of the Cabinet of Ministers, and commissions under the Cabinet of Ministers issue legally mandatory legal documents that contradict the law and directly send them to ministries, agencies, and local government authorities. Particularly in the most demanding sectors, permitting administrative procedures are being carried out based on the meeting minutes of the commission headed by the Prime Minister or his deputies. However, since Article 20 of the Law on the Prosecutor's Office states that the subject of prosecutor's supervision begins with the ministries, there is no possibility for prosecutors to legally assess the compliance of

these legal documents issued by the above-mentioned entities and their legality. Therefore, it has been proposed to add the compliance with legal requirements in the activities of the Prime Minister, his deputies, and government commission officials, as well as the legality of the legal documents they adopt, to the subject of prosecutor's supervision.

It has been concluded that the compliance with food safety legislation by individual entrepreneurs, family businesses operating without the formation of a legal entity, simple partnerships, and peasant farms should be evaluated as part of the subject of prosecutor's supervision. The issue here is not about expanding the subject and object of prosecutor's supervision. On the contrary, it is considered appropriate for the prosecutor to identify the objects that directly affect food safety.

The object of prosecutor's supervision refers to the authorities, organizations, institutions, and officials to whom the prosecutor's powers are applied.

State control over the quality and safety of food products is carried out by the Ministry of Agriculture, Ministry of Health, Sanitary-Epidemiological Safety and Public Health Committee, Veterinary and Livestock Development Committee, Plant Quarantine and Protection Agency, Technical Regulation Agency, and other bodies as specified by legislation.

Although the development of the draft Law on "Food Safety" has been outlined in the Decrees and Orders of the President of Uzbekistan, it has not been adopted yet. In order to maximize the unification of regulatory and legal documents in the field of food safety, the necessity of adopting the Law on "Food Safety" has arisen. Currently, countries such as the United Arab Emirates, China, Azerbaijan, Turkmenistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and Armenia have regulated social relations related to food safety through specific laws, and issues of state control in this area have been addressed. By adopting a single legal document, it will be possible to unify and systematize the norms regulating food safety relations in a single document, achieving a comprehensive legal regulation of this area. This has been confirmed by 2577 respondents (55%) of the 4680 participants in a social survey, who indicated the necessity of adopting a single law on food safety.

The consolidation of the execution and oversight functions within one ministry, combined with the failure of the oversight authority to properly exercise its control function, has had a negative impact on prosecutor supervision in the field of food safety. Specifically, although the Ministry of Agriculture, responsible for overseeing food production, employs 1,485 staff members, along with 9,349 deputy governors, 644 members of farmers' councils, and a total of 11,478 inspectors, only 5 cases of legal violations regarding land misuse have been submitted to the prosecutor's office over the past three years.

Currently, 3,557 employees (76%) of the prosecutor's office, who participated in the social survey, have stated that the bodies responsible for overseeing the implementation of food safety legislation (such as aggroinspection, veterinary, quarantine, and sanitary-epidemiology agencies) should be removed from the structure of state governance. Therefore, it is proposed that the function of state oversight of food crop planting, cultivation, and the purposeful use of land allocated for this purpose be transferred from the Ministry of Agriculture to the "Uzagroinspection," and that the inspection be removed from the ministry's jurisdiction and granted the status of an independent oversight authority.

There is currently no de facto unified body responsible for ensuring food safety. The Ministry of Agriculture has been tasked with implementing a unified state policy in the field of agrarian and food safety. The Ministry of Agriculture has established the Food Industry Development Directorate, consisting of 12 people, and it is a very concerning situation that such an important issue as state policy is left to this directorate. In foreign countries, the oversight of food quality and safety is entrusted to a single body. Based on the above, the proposal to establish a unified state body for food safety within the Ministry of Agriculture through a special legislative act has been put forward.

In organizing the prosecutor's oversight over the implementation of food safety legislation, strengthening supervision over the activities of regulatory bodies in this field plays a crucial role.

The second chapter of the dissertation, titled "The Urgent Issues of Organizing and Implementing Prosecutor's Oversight over the Implementation of Food Safety Legislation," analyzes from a scientific and practical perspective the general issues of organizing prosecutor's oversight, the legal tools for its implementation, and the characteristics of the prosecutor's application of measures in cases of violations of food safety legislation.

Organizing prosecutor's oversight over the implementation of food safety legislation refers to the set of measures aimed at ensuring the effectiveness and impact of the oversight in this area. These measures include everything from selecting the appropriate prosecutor staff to ensuring their legal, material, and methodological support. One of the most significant shortcomings in organizing prosecutor oversight over food safety legislation is the lack of methodological and practical guidelines in this field. In social surveys conducted among prosecutor staff, 1757 respondents (38%) indicated that there is a shortage of methodological literature (recommendations, drafts, and guidelines) regarding the supervision of the implementation of food safety legislation.

In most cases, employees of the sanitary-epidemiological service have faced administrative penalties for violating inspection procedures, with 1474 officials being issued administrative reports by the Business Ombudsman in the first half of 2023.¹ In 2023, 507 people were affected by consuming poor-quality and unsafe food, with 9 fatalities among them. Of the affected individuals, 133 were children. It is suggested that the sanitary-epidemiological service's inspections of food products' quality be registered in the "Unified State Control" information system. Specifically, 3237 respondents (69.2%) in a social survey supported this proposal.

Additionally, in our view, the authority to impose financial and administrative penalties should be granted to the supervisory bodies. However, to prevent any potential violation of the principles of impartiality and justice in the enforcement of food safety laws, it is essential that the funds collected from these penalties be fully transferred to the state budget and spent in accordance with budgetary legislation.

The tools for organizing prosecutor oversight over food safety can be understood as the legal measures aimed at identifying, addressing, and preventing violations in this area. The legal tools for organizing prosecutorial activities can include the following:

1. Normative-legal documents regulating prosecutor oversight activities.

¹ <https://biznesvakil.uz>

2. Principles of prosecutorial activities and their organization.
3. Powers utilized by prosecutors in carrying out oversight activities.
4. Regulations governing the procedural aspects of prosecutor activities.
5. Legal sanctions aimed at enforcing compliance with the law and ensuring accountability.

The issue of food safety encompasses vital chains, such as the production, financing, processing, and safety of food products, which are closely linked to national security. Given the large volume of work handled by prosecutors in the regions, the presence of many young specialists, and the widespread violations in this field, it is clear that there is a need for a dedicated sectoral decree on food safety in our country at this stage of development. To enhance the efficiency of prosecutor oversight in this area, it is proposed to develop and adopt a sectoral order from the General Prosecutor's Office titled "On Improving the Effectiveness of Prosecutor's Oversight Over the Implementation of Food Safety Legislation." This initiative is supported by 3,060 participants (65%) of the prosecutors who participated in the social survey, who expressed their opinion that a special sectoral order from the General Prosecutor regarding food safety laws is necessary.

The statistics for the years 2020 and 2021 reveal a significant issue with the quality and effectiveness of oversight documents related to food safety. In 2020, out of 1,997 supervisory documents reviewed for legality, 1,011 (50.6%) were found to be baseless, and in 2021, 655 out of 2,009 (33%) documents were similarly ineffective or improperly applied.¹ This indicates a need for improvement in the application of prosecutor oversight documents in this area. Moreover, in some cases, the majority of staff members working in the districts are young, which contributes to their lack of experience, knowledge, and skills, leading to errors and shortcomings in the process of accepting protests. In 2021, 112 protests related to food safety were found to be unfounded, and 84 were deemed of poor quality.² A survey of 1,869 respondents revealed that they were dissatisfied with the quality and effectiveness of prosecutor oversight over the implementation of food safety laws.

The most unfortunate issue is that most prosecutors limit themselves to filing protests against documents that contradict food safety legislation, without addressing the disciplinary, administrative, or criminal liability of the officials who violated the law when making decisions. In general, it would be advisable to pay more attention to resolving disputes related to food safety and quality through the courts. This is particularly important because such disputes often arise from commercial contracts, making them matters of property relations that will ultimately be reviewed in court. At this point, according to Articles 8, 9, and 10 of the Law on State Fees, the Committee for the Development of Competition and Protection of Consumer Rights, as well as its regional bodies, are exempt from state fees for lawsuits and complaints submitted to the courts, in line with their powers. However, the Committee for Sanitary and Epidemiological Welfare and Public Health, which issues conclusions on food product quality and safety, does not currently have the right to submit cases to the court without paying the state fee. It would be more effective to grant the

¹ Directive No. 11/8-21-7-52 of the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan dated July 14, 2021.

² Based on Letter No. 1-39602/20 of the Deputy Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan dated March 6, 2022, the information was taken from the report data of the Department for Supervision over the Implementation of Legislation on the Development of the Agrarian and Food Sectors of the General Prosecutor's Office.

Committee for Sanitary and Epidemiological Welfare and Public Health the right to submit cases to civil, economic, and administrative courts regarding food safety matters without paying state fees. This would enhance the ability of this committee to more effectively address food safety issues in the legal system.

In the third chapter of the dissertation, titled "Prospects for Enhancing the Effectiveness and Impact of Prosecutor Oversight of the Implementation of Food Safety Legislation," the experience of foreign countries, the importance of cooperation with relevant bodies, and the improvement of the foundations of prosecutor oversight over the implementation of food safety laws are discussed. The dissertation analyzes the practices of Tajikistan, Turkmenistan, Kyrgyzstan, and Kazakhstan in organizing oversight over food safety legislation. The special mention of Kazakhstan's Law on the Prosecution, particularly Article 4, which uses the term "human" alongside "citizen," is noted as a notable distinction. The term "human" is considered broader than "citizen." For instance, according to Article 16 of the Civil Code, "citizens" refers to the citizens of Uzbekistan, citizens of other states, as well as stateless persons. Particularly, the rights and interests related to food safety for refugees, who do not hold any national citizenship but temporarily reside in a country, must be protected. From this perspective, the dissertation proposes the inclusion of the term "human" alongside "citizen" in Article 2 of the Law on the Prosecution. In most foreign countries (Russia, Kazakhstan, Belarus, Tajikistan, Turkmenistan, Kyrgyzstan), similar to the legislative framework in Uzbekistan, specialized oversight of food safety law implementation is conducted by relevant ministries, and prosecutor bodies are designated to ensure compliance with the law. In many countries, including Kazakhstan, Russia, Ukraine, and Azerbaijan, the Law on National Security identifies the prosecution as an entity responsible for ensuring national security. This system is also present in countries like Germany, France, Sweden, and the United States. The dissertation suggests that Uzbekistan should adopt a "Law on the Fundamentals of National Security" and define the principles, objectives, and subjects of national security in this law, with food safety included as an integral part of national and economic security. A social survey conducted on this topic confirmed that 68.9% (3,227 respondents) supported this view.

Prosecutor's offices carry out oversight over the implementation of food safety legislation in cooperation with other relevant bodies through the following forms of interaction:

1. Conducting inspections and monitoring related to food safety in collaboration with other oversight bodies.
2. Coordinating the activities of the supervisory authorities responsible for overseeing the implementation of food safety legislation.
3. Supervising the activities of bodies involved in food safety oversight.

This clearly shows that the prosecutor can conduct inspections and monitoring jointly with specialists from the relevant ministries and agencies, or by obtaining information, thus ensuring effective cooperation in the oversight process.

The dissertation defines monitoring of the implementation of food safety legislation as the observation carried out by the prosecutor's office and supervisory authorities without interfering in the financial and economic activities of economic entities. On the other hand, an inspection is recorded as a supervisory measure where the entity's financial and economic activities are interfered with during the process.

In the supervision activities carried out in cooperation with supervisory authorities, it is crucial to avoid any duplication of duties and functions between the agencies. In recent years, the General Prosecutor's Office has increasingly focused on quality indicators rather than just quantitative measures in the field of food safety monitoring. Today, we can analyze the factors negatively impacting the improvement of the organization of food safety supervision by prosecutor bodies, dividing them into two groups: those directly related to the activities of prosecutor bodies and those not directly related to their activities.

Factors unrelated to the activities of prosecution authorities:

1. The lack of improvement in the legislative framework regulating food safety relations.
2. The inadequacy of the system for supplying food to the population, including social institutions.
3. The existence of shortcomings in the activities of supervisory authorities.

The reduction of civil servants in supervisory authorities to a limited number makes it impossible to fulfill the assigned tasks, disrupts the activities of these authorities, and leads to a decline in the quality of supervision.¹

For example, the “Agroinspection” agency, which carries out state control over agricultural lands, has only 65 staff members responsible for state supervision, of which only 60 are assigned to the regions. Considering that the country has over 21 million hectares of agricultural land and more than 4 million hectares of cultivated land, each state land inspector is responsible for monitoring 350,000 hectares of agricultural land and 67,000 hectares of cultivated land.² This clearly shows that with the current workforce, it is entirely impossible to exercise state control over the planting and cultivation of food products.

Factors related to the activities of prosecution authorities:

1. The lack of sufficient methodological and regulatory foundations for prosecutorial supervision in the field of food safety.

Out of the 4,680 prosecution officers who participated in the survey, 2,146 (45%) reported having conducted inspections regarding the enforcement of food safety legislation, while 2,534 (55%) stated that they had not conducted any inspections in this field. Additionally, 3,251 respondents (69.5%) suggested that prosecutorial supervision over food safety should be recognized as an independent area within the prosecution authorities. These findings indicate that prosecution officers do not always possess sufficient knowledge and inspection methods in this field. In light of Article 15 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan, adopted on April 30, 2023, it would be appropriate to include in Article 20 of the Law of the Republic of Uzbekistan "On the Prosecutor's Office" the supervision of the implementation and compliance of international treaties and other international legal documents that have entered into force and are mandatory in Uzbekistan.

The researcher considers it appropriate to adopt the Law "On State Control over the Activities of Business Entities" and to clearly outline the procedure for inspections conducted by supervisory and prosecution authorities. Additionally, the

¹ Decree No. PF-14 of the President of the Republic of Uzbekistan dated January 25, 2023, "On Priority Organizational Measures for the Effective Functioning of the Republic's Executive Authorities." National Legislative Database, January 25, 2023, No. 06/23/14/0053.

² Annex 1 to Order No. 114 of the Minister of Agriculture of the Republic of Uzbekistan dated June 20, 2023.

law should precisely define the process for carrying out prosecutorial inspections in business entities.

CONCLUSION

As a result of the research conducted on the dissertation topic "**Improving Prosecutorial Supervision over the Enforcement of Food Safety Legislation**," the following conclusions, which hold theoretical and scientific-practical significance, have been drawn:

I. Theoretical and Scientific Conclusions on Prosecutorial Supervision:

1. The concept of the subject of prosecutorial supervision over the enforcement of food safety legislation has been defined. According to the research results, compliance with food safety legislative requirements by individual entrepreneurs, commercial and non-commercial organizations has been scientifically justified as falling within the subject of prosecutorial supervision. Additionally, it has been proposed to include the compliance with legal requirements in the activities of the Cabinet of Ministers and its commissions, as well as the legality of the legal documents adopted by them, within the scope of supervision. It has been proposed to add the enforcement of international treaties and other international legal documents that have entered into force and are mandatory in the Republic of Uzbekistan, as well as the compliance of the adopted documents with these treaties, as subjects of supervision in Article 20 of the Law of the Republic of Uzbekistan "On the Prosecutor's Office."

2. As the object of prosecutorial supervision over the enforcement of food safety legislation, the Ministry of Agriculture, the Sanitary-Epidemiological Safety and Public Health Committee, the Agency for Technical Regulation and Plant Quarantine and Protection, testing laboratories under the DSHS, the Committee for Veterinary and Animal Husbandry Development, local councils of people's deputies, and others were substantiated. Based on the research findings, it has been argued that it would be appropriate to include the Prime Minister, his deputies, and government commission officials within the scope of prosecutorial supervision over the enforcement of food safety legislation.

3. It was argued that due to the lack of clear definition of the powers of the authorities responsible for state control over the quality and safety of food products, as stipulated by the Law of the Republic of Uzbekistan dated August 30, 1997, "**On the Quality and Safety of Food Products**," certain ambiguities and difficulties arise in organizing prosecutorial supervision in this field. In particular, it was highlighted that the overlap of duties and functions of ministries and agencies in the field of food safety, as outlined in regulatory legal documents, negatively impacts the quality of supervision.

It was substantiated that the order of the Prosecutor General should clearly define the procedures and boundaries of the Economic Crimes Department's supervisory activities over the enforcement of legislation aimed at ensuring food safety.

4. It was argued that, in organizing prosecutorial supervision in the field of food safety, prosecutors should focus on thorough preparation for supervisory measures, involving specialists from sanitation and epidemiology, technical

regulation, plant quarantine, veterinary services, customs, taxation, finance, consumer rights protection agencies, and commercial banks. The main emphasis should be on the strict application of accountability measures for violations of food safety legislation.

5. It was substantiated that organizing the work of supervising the enforcement of laws includes selecting and appointing prosecutors, improving their qualifications, providing methodological guidance for their activities, ensuring they have all necessary tools, collecting and analyzing information, planning work, and implementing a range of supervisory measures.

Additionally, violations identified during prosecutorial supervision over food safety legislation were analyzed, and it was emphasized that information should be collected and processed for planning inspections, organizing inspections, and determining the scope of objects where these checks should take place. The specific measures that need to be studied at these sites were also outlined, providing not only scientific directions but also practical opportunities for prosecutors to use in their professional activities in the future.

6. The forms of interaction between prosecution bodies and other organizations while supervising the enforcement of food safety legislation were clarified. This includes joint inspections and monitoring on food safety issues, coordinating the activities of supervisory bodies, and supervising the supervisory activities of other agencies.

The difference between prosecutorial inspections and monitoring in food safety enforcement was highlighted. It was explained that monitoring is conducted without interfering in the financial and economic activities of entities, whereas inspections directly assess these activities.

II. Conclusions and Recommendations for Improving the Legal Foundations of Prosecutorial Oversight:

7. It was concluded that a special law titled "Food Safety" should be adopted to regulate food safety relations, and in this law, state oversight of food safety should be explicitly defined (the draft law is provided in the dissertation appendix).

8. It was suggested that the function of state oversight over the planting, cultivation of food crops, and the purposeful use of lands allocated for this purpose should be transferred from the Ministry of Agriculture to "Uzagroinspection," and that the inspection should be established as an independent oversight authority outside the ministry's control. Furthermore, it was argued that it would be appropriate to remove all regulatory bodies assigned oversight functions in the field of food safety from the control of relevant state administrative bodies. Only then can certain results be achieved in oversight activities carried out in cooperation with regulatory authorities, as illustrated by examples.

9. It was concluded that an amendment should be made to Article 83-1 of the Land Code, as well as to the Decrees of the President of the Republic of Uzbekistan, namely PF-5490 dated July 27, 2018, and Decree No. 184 on November 14, 2024, regarding further improvements in protecting the rights and legal interests of entrepreneurs. The amendment should establish the rule that inspecting the activities of economic entities to study the purposeful and effective use of land for the planting

and cultivation of food crops is not considered a business activity inspection. Additionally, to prevent cases of mass poisoning from contaminated food products, it was substantiated that it would be appropriate for the Sanitary-Epidemiological and Public Health Committee to carry out inspections of food products' quality outside the "Unified State Oversight" information system without registration.

In accordance with Article 3 of the Law of the Republic of Uzbekistan "On State Control over the Activities of Business Entities" dated December 24, 1998, and the Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan No. 374 dated September 13, 2023, "On Measures to Improve the Coordination of Inspections in Business Activities," it was scientifically substantiated that a special permit is only required to inspect business entities or entrepreneurial activity subjects. However, non-governmental and non-profit organizations do not require a special permit to check their compliance with legal requirements.

10. During the scientific research process, a proposal was put forward to establish a single state body for ensuring food safety under the Ministry of Agriculture, to finance the reserve from the national budget, such as for wheat, and to set the procedure for compensating losses in case of force majeure situations.

11. It was argued that administrative and financial penalties for violations of technical regulation and food quality laws should not be collected by the regulatory authorities, such as the Uzbekistan Technical Regulation Agency and the Sanitary Service Fund, but rather should be directed to the state budget. This is because, under the current system, these authorities benefit from the penalties and the amounts collected, leading to a violation of the principles of impartiality and justice.

12. In the future, in order to prevent the entry of substandard food products into the population's consumption, proposals were developed to amend Articles 8, 9, and 10 of the "State Duty Law," granting the Sanitary and Epidemiological Safety and Public Health Committee the right to appeal to civil, economic, and administrative courts regarding food safety matters without paying state duties.

13. A proposal was put forward to amend Article 2 of the "Prosecutor's Office Law" of the Republic of Uzbekistan to include the term "person" alongside the term "citizen." The experience of foreign countries in this regard was analyzed.

14. An analysis of foreign experiences was conducted regarding the effectiveness of prosecutor oversight over the implementation of food safety legislation in countries such as the United States, Germany, France, Italy, Sweden, Japan, Kazakhstan, and the Russian Federation.

It was argued that food safety should be approached as part of national security, and the necessity of adopting the "Foundations of National Security of the Republic of Uzbekistan" law was emphasized. This law should outline the key principles, objectives, and subjects of national security, the national and economic interests of the Republic of Uzbekistan, and threats to the country's economic system, with food safety being a key component of both national and economic security.

15. A proposal was made to introduce Article 241-11 to the Administrative Liability Code to establish administrative responsibility for officials of supervisory authorities who fail to properly fulfill their duties.

16. It was argued that the procedures and principles for inspections conducted by prosecutorial authorities were not fully addressed in the legislative framework. A proposal was made to adopt a law in Uzbekistan titled "On State Control of Business

Entities' Activities" and clearly outline the inspection procedures for both supervisory and prosecutorial bodies, specifying the process for prosecutorial inspections in business entities. This would help clarify the regulatory framework for such activities.

III. Conclusions and Recommendations for Improving the Activities of Prosecutorial Authorities:

17. In order to enhance the effectiveness of prosecutorial oversight in the area of food safety, it is proposed that the Prosecutor General issue a sector-specific order titled "On Enhancing the Effectiveness of Oversight of Food Safety Legislation." This would formalize and strengthen the prosecutor's role in monitoring the implementation of food safety laws. Furthermore, it is recommended to establish a division within the Prosecutor General's Office that is specifically responsible for overseeing the enforcement of food safety legislation. This division should be incorporated into the Directorate for Monitoring the Implementation of Legislation in the Agricultural and Food Sectors.

18. Transition from Quantitative to Qualitative Indicators in Oversight Activities:

In addition to the quantitative indicators of the Republic of Uzbekistan's Prosecutor General's Office (such as the number of identified legal violations, the number of prosecutorial oversight documents issued, and the number of individuals held accountable), the importance of incorporating qualitative indicators in oversight activities was highlighted. These include the complete identification of violations, thorough analysis of the causes and conditions leading to these violations, rectification of the issues, full restoration of violated rights and interests, and the compensation of real damages caused. The transition from relying solely on quantitative indicators to focusing on qualitative ones is crucial for improving the effectiveness of oversight. This shift would allow for a deeper evaluation of the impact of oversight actions, ensuring that not only the number of violations is addressed, but also the root causes and the restoration of justice. Furthermore, the report emphasized the limitations of the number of public servants in oversight agencies. With a constrained workforce, it is impossible for these agencies to carry out their assigned tasks effectively. Examples of this limitation were provided, illustrating how the shortage of personnel hampers the ability to execute oversight duties comprehensively.

19. A proposal was made to establish a unified information exchange system between the Prosecutor's Office and food security oversight bodies. The purpose of this system would be to facilitate rapid exchange of information, allowing for timely responses to violations and taking necessary actions to prevent their continuation. This would significantly improve coordination between authorities, ensuring that any legal violations are addressed swiftly and effectively. In addition, it was suggested that the electronic monitoring programs of customs, tax, sanitation, and technical regulation agencies be integrated into the Prosecutor's Office information system. This integration would streamline data sharing and enhance the overall effectiveness of food security oversight, ensuring that all relevant agencies have access to real-time information, which would help in making informed decisions and taking appropriate actions promptly.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc. 31/31.12.2020.Уч.67.01 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ
УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ АКАДЕМИИ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

**ПРАВООХРАНИТЕЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

АХУНОВ УЛУГБЕК АБДУМУТАЛОВИЧ

**ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА
ЗА ИСПОЛНЕНИЕМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О
ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ**

12.00.07 — Судебная власть. Прокурорский надзор. Организация правоохранительной деятельности. Адвокатура.

АВТОРЕФЕРАТ
диссертации доктора философии (PhD) по юридическим наукам

г. Ташкент – 2025 год

Тема докторской (PhD) диссертации зарегистрирована в Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан под номером В2023.3.PhD/YU1157

Диссертационная работа выполнена в Правоохранительной Академии Республики Узбекистан

Автореферат диссертации размещен на трех (узбекском, английском, русском (резюме) языках на веб-сайте Научного совета (www.proacademy.uz) и информационно-образовательном портале «ZiyoNET» (www.ziynet.uz).

Научный консультант:	Мамасиддиков Музаффаржон Мусаждонович доктор юридических наук, профессор
Официальные оппоненты:	Джураев Ихтиёр Бахтиёрвич Доктор юридических наук, профессор Рахимов Шавкатжон Жураевич доктор философии (PhD) по юридическим наукам
Ведущая организация:	Университет общественной безопасности Республики Узбекистан

Защита диссертации состоится 03 апреля 2025 г. в 10:00 часов на заседании научный совет на основе научного совета DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 по присуждению ученых степеней при правоохранительной Академии Республики Узбекистан (Адрес: 100047, город Ташкент, улица Рихсилий, 9. Тел.: (99871) 202-04-96; e-mail: info@proacademy.uz).

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре правоохранительной Академии Республики Узбекистан (зарегистрирован за № 55). (Адрес: 100047, город Ташкент, улица Рихсилий, 9. Тел.: (99871) 202-04-96; e-mail: info@proacademy.uz)

Автореферат диссертации разослан 19 марта 2025 года.
(Протокол реестра рассылки № 21 от 19 марта 2025 года).

М.Т. Тургунов

Председатель научного совета по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, доцент

Ш.И. Шайзаков

Ученый секретарь научного совета по присуждению ученых степеней доктор философии (PhD) юридических наук, доцент

М.А. Аминжонова

Председатель научного семинара при научном совете по присуждению ученых степеней доктор юридических наук, профессор

ВВЕДЕНИЕ (аннотация диссертации доктора философии (PhD))

Цель исследования заключается в разработке научно-теоретических положений и практических рекомендаций по правовому регулированию организации прокурорского надзора за исполнением законодательных актов в сфере продовольственной безопасности.

Объектом исследования является система общественных отношений, связанная с организацией прокурорского надзора за исполнением законов в сфере продовольственной безопасности.

Предметом исследования являются нормативно-правовые акты, регулирующие организационно-правовой порядок прокурорского надзора за исполнением законов в сфере продовольственной безопасности, практика правоприменения, законодательство и практика ряда зарубежных стран, а также концептуальные подходы и научно-теоретические взгляды, существующие в юридической науке.

Методы исследования, использованные в ходе исследования, включают системный структурный анализ, сравнительно-правовой анализ, логический, точный социологический анализ, комплексное изучение научных источников, анализ эмпирического материала и статистических данных, научное толкование законодательных актов и изучение практики правоприменения.

Научная новизна исследования заключается в следующем: При организации прокурорского надзора за исполнением законодательных актов в области продовольственной безопасности внимание прокуроров должно быть направлено на совершенствование механизмов контроля за увеличением производства пищевых продуктов, защиту орошаемых плодородных земель с целью обеспечения постоянно растущего населения продуктами питания, а также на строгие меры ответственности за незаконное использование орошаемых земель, предназначенных для производства продуктов питания, что научно обосновано в работе;

научно обосновано предоставление инспекции по контролю за агропромышленным комплексом права рассматривать дела о административных правонарушениях, совершенных должностными лицами или другими работниками субъектов предпринимательства по нарушениям требований законодательства, а также применять административные наказания. Также научно обоснована необходимость проведения контрольных мероприятий, касающихся соблюдения законодательства в области сельского хозяйства, в исключительных случаях, без регистрации проверок в информационной системе "Единый государственный контроль";

научно обосновано предложение разработки единого закона, регулирующего продовольственную безопасность, который будет включать положения о продовольственной независимости государства, запасах продовольственных товаров, основных видах продовольственных товаров, имеющих социальное значение, продовольственном балансе, дефиците продовольствия, разумных нормах потребления, а также о задачах

государственных органов в данной области, полномочиях органов государственного и хозяйственного управления, а также порядке контроля и управления продовольственной безопасностью;

научно обосновано предложение правового обеспечения осуществления требований, касающихся качества и безопасности продовольственных товаров, включая требования к производству, подготовке, закупке, переработке, доставке, хранению, транспортировке и реализации продуктов, через установление технических регламентов, санитарных, ветеринарных, ветеринарно-санитарных норм и правил, фитосанитарных норм и правил, гигиенических нормативов, национальных стандартов и технических условий;

для совершенствования прокурорского надзора за производством продовольственных товаров в тепличных хозяйствах обоснована необходимость применения правовых мер воздействия на тепличные хозяйства, усиления мер по обеспечению прав и свобод предпринимательских субъектов при проведении досудебной проверки, расследования и предварительного расследования.

Практические результаты исследования включают предложения о передаче функции контроля за использованием земель сельскохозяйственного назначения для производства продовольственных товаров от Министерства сельского хозяйства к “Узагроинспекции”, предоставление инспекции статуса независимого органа, а также предложения по проведению проверок использования земель для производства продовольственных товаров без каких-либо предварительных согласований и применению мер воздействия. Эти предложения учтены в указах Президента Республики Узбекистан от 10 июня 2023 года № ПФ-90 «Меры по эффективной организации государственного управления в сфере сельского хозяйства и продовольствия в рамках административных реформ» и от 22 октября 2024 года № ПФ-164 «Дополнительные меры по совершенствованию системы государственного контроля в агропромышленном комплексе».

Государственное регулирование в сфере обеспечения качества и безопасности продовольственных товаров включает установление требований, касающихся условий производства, приготовления, покупки, переработки, доставки, хранения, транспортировки и реализации продуктов питания, через разработку технических регламентов, санитарных, ветеринарных и ветеринарно-санитарных правил и норм, фитосанитарных норм, гигиенических нормативов, национальных стандартов и технических условий. Эти меры были применены в соответствии с статьей 28 Закона Республики Узбекистан от 3 ноября 2022 года «О стандартизации».

Предложения, направленные на защиту орошаемых земель с целью увеличения производства продуктов питания и ужесточение ответственности за незаконное использование таких земель, отражены в проекте Постановления Кабинета Министров Республики Узбекистан «О дальнейшей разработке механизмов эффективного использования земельных участков и

предотвращения правонарушений в этой сфере».

С целью совершенствования прокурорского надзора за производством продуктов питания в тепличных хозяйствах разработан и принят проект Совместного постановления Верховного суда, Генеральной прокуратуры, ГСБ и МВД «О мерах правового воздействия в отношении тепличных хозяйств, проведении предварительных проверок, расследования и предварительного следствия, а также обеспечении полного соблюдения прав и свобод субъектов предпринимательства».

Разработан проект Закона Республики Узбекистан «О безопасности пищевых продуктов».

Достоверность результатов исследования. Результаты данного исследования обоснованы на изучении национального законодательства и опыта применения законодательства зарубежных стран, а также на результатах социологических исследований, анкетных опросов в рамках исследования, анализе статистических данных, которые были обобщены, официально оформлены соответствующими документами. Полученные выводы, предложения и рекомендации были апробированы, и достигнутые результаты были опубликованы в ведущих национальных и зарубежных изданиях и внедрены в практику, что было подтверждено компетентными органами. Кроме того, в исследовании использованы результаты 1709 проверок и анализов, проведенных органами прокуратуры Республики Узбекистан по исполнению законодательства в области продовольственной безопасности, а также изучены 11 087 прокурорских документов контроля, примененных в этих проверках.

Научное и практическое значение результатов исследования. Научное значение результатов исследования заключается в том, что выработанные научные выводы и предложения могут быть использованы для совершенствования контроля за исполнением законодательства в сфере продовольственной безопасности, а также для обогащения теоретических знаний, относящихся к этой области, и проведения новых научных исследований.

Практическое значение результатов исследования заключается в том, что научные выводы, предложения и рекомендации, выдвинутые в рамках исследования, могут быть использованы при организации деятельности органов прокуратуры Республики Узбекистан, а также для подготовки различных учебных и методических пособий для слушателей Академии правоохранительных органов, студентов юридических факультетов Ташкентского государственного юридического университета, а также для проведения лекций и семинаров по модулям «Прокурорский надзор», «Аграрное и экологическое право» в высших учебных заведениях, юридических колледжах и техникумах. Эти материалы могут быть использованы также в научных исследованиях.

Внедрение результатов исследования. На основе полученных результатов исследования по совершенствованию прокурорского надзора за

исполнением законодательных актов в области продовольственной безопасности были разработаны и внедрены следующие предложения:

При организации прокурорского надзора было предложено сосредоточить внимание прокуроров на совершенствовании механизмов контроля за увеличением производства продовольственных товаров, а также на защите орошаемых плодородных земель с целью обеспечения растущего населения продовольствием. Для этого необходимо создать соответствующие условия и возможности, а также строго применить меры ответственности за незаконное использование земель, предназначенных для сельского хозяйства. Эти предложения были учтены при разработке проекта постановления Президента Республики Узбекистан «О дальнейшем совершенствовании механизмов предотвращения правонарушений в области эффективного использования земельных участков», основываясь на докладе директора Агентства кадастра Республики Узбекистан от 30 ноября 2023 года № 01-01-376. Внедрение этих предложений позволило обеспечить эффективную организацию прокурорского надзора за исполнением законодательства в области продовольственной безопасности;

Предложение предоставить Инспекции агропромышленного комплекса право рассматривать дела об административных правонарушениях, связанных с нарушением требований законодательства в рамках полномочий инспекции, а также применять административные штрафы к должностным лицам или другим сотрудникам субъектов предпринимательской деятельности, стало основой для разработки указа Президента Республики Узбекистан от 10 июня 2023 года «О мерах по эффективной организации государственного управления в сельском хозяйстве и продовольственном секторе в рамках административной реформы» (ПФ-90). Также были предложены меры, согласно которым контроль за соблюдением законов в области сельского хозяйства и продовольствия, независимо от формы собственности, должен осуществляться Инспекцией, а в исключительных случаях проверки могут проводиться без регистрации в Единой государственной системе контроля. Эти предложения были использованы при разработке указа Президента Республики Узбекистан от 22 октября 2024 года «О дополнительных мерах по дальнейшему совершенствованию системы государственного контроля в агропромышленном комплексе» (ПФ-164). Внедрение этих предложений способствовало усилению прокурорского надзора на всех этапах процесса, начиная с посева и заканчивая сбором урожая, с целью увеличения производства продовольственных товаров;

Предложение разработать единый законопроект, регулирующий безопасность пищевых продуктов, и включающий в себя государственную независимость в области продовольствия, резервы пищевых продуктов, основные виды продуктов питания, имеющие социальное значение, продовольственный баланс, дефицит продуктов питания, рациональные нормы потребления, задачи государственных органов в этой области, полномочия

государственных и хозяйственных органов управления, а также порядок контроля и управления продовольственной безопасностью, было использовано при разработке проекта Закона «О продовольственной безопасности» (от 4 декабря 2023 года, регистрационный номер 03/24-05/6197 Министерства сельского хозяйства). Внедрение этого предложения будет способствовать улучшению порядка прокурорского надзора и государственного контроля в области продовольственной безопасности;

Нормативно-правовое регулирование качества и безопасности пищевых продуктов со стороны государства включает установление требований, касающихся качества и безопасности продуктов питания, условий их производства, приготовления, приобретения, переработки, доставки, хранения, транспортировки и реализации. Эти требования охватывают технические регламенты, санитарные, ветеринарные и ветеринарно-санитарные правила и нормы, фитосанитарные стандарты и гигиенические нормативы, национальные стандарты, а также технические условия. Это было отражено в изменениях, внесенных в статью 28 Закона Республики Узбекистан от 3 ноября 2022 года "О стандартизации" (акт от 4 декабря 2023 года председателя Комитета по аграрным и водным вопросам Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан, регистрационный номер 04/08-10-04). Внедрение этого предложения позволило улучшить организацию прокурорского надзора и обеспечило эффективное выполнение законодательства в области продовольственной безопасности;

Необходимо улучшение прокурорского надзора за производством пищевых продуктов в тепличных хозяйствах. Для этого была разработана совместная резолюция между Верховным судом, Генеральной прокуратурой, Службой государственной безопасности (СГБ) и Министерством внутренних дел (МВД), касающаяся "Применения юридических мер воздействия на тепличные хозяйства, предварительного расследования, расследования и первичных следственных действий, а также обеспечения полного соблюдения прав и свобод субъектов предпринимательства". Эта совместная резолюция была принята 25 апреля 2024 года (Протокол № 34-КК). Данный предложенный механизм направлен на улучшение координации между различными государственными органами, что способствует укреплению прокурорского надзора и усилению контроля за соблюдением законодательства в области безопасности пищевых продуктов. Внедрение этого предложения повышает эффективность прокурорского надзора за научной деятельностью и научными исследованиями в области продовольственной безопасности.

Апробация результатов исследования. Основное содержание диссертации и научные результаты были апробированы на 7 научных форумах, включая 2 международных и 5 республиканских научно-практических конференций, круглых столах и семинарах.

Публикация результатов исследования. По теме исследования основные научные результаты диссертации были опубликованы в 15 статьях

(из которых 2 — за рубежом) в рекомендованных научных журналах.

Структура и объем диссертации. Структура диссертации включает введение, три главы, состоящие из девяти параграфов, заключение, список использованных источников и приложения. Объем работы составляет 152 страницы.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
LIST OF PUBLISHED SCIENTIFIC WORKS
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ

I бўлим (I part; I часть)

1. Ахунов У.А. Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назорати предмети ва унинг илмий-назарий асослари // “Ўзбекистон прокуратураси: кеча, бугун, эртага” мавзусидаги Ўзбекистон Республикаси прокуратураси ташкил этилганлигининг 30 йиллигига бағишланган халқаро илмий амалий конференция материаллари Тўплами. II жилд. - “EFFECT-D” нашриёти, Тошкент-2022. – 345 б.

2. Ахунов У.А. Озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш устидан прокурор назоратини ташкил қилишнинг айрим масалалари // “Шахс ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг долзарб масалалари” республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами, “IMPRESS MEDIA” босмахонаси, Тошкент. 2022. -363 б.

3. Ахунов У.А. Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этиш механизмлари ва уларни такомиллаштириш // “Юридик фан ва ҳуқуқни қўллаш амалиётининг долзарб масалалари” Илмий амалий конференция материаллари тўплами, Тошкент-2023, 401-417 б.

4. Ахунов У.А. Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан прокурор назорати объектининг илмий-назарий асослари // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси Ахборотномаси. ISSN 2181-9564. №3 (55) 2023

5. Ахунов У.А. Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назорати предмети тушунчаси, мазмуни ва илмий-назарий асослари // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси Ахборотномаси. ISSN 2181-9564. №4 (56) 2023

6. Ахунов У.А. Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан прокурор назоратининг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси Ахборотномаси. ISSN 2181-9564. №1 (57) 2024

7. Ahunov U.A. The subject of the prosecutors control over the enforcement of food safety laws // The American journal of social science and education innovations. (ISSN – 2689-100X). Volume 06 Issue 01-2023

8. Ahunov U.A. Scientific and theoretical basis of the object of the prosecutors control over the enforcement of food safety legislation // The American journal of political science law and criminology. (ISSN – 2693-0803). Volume 06 Issue 01-2024

9. Ахунов У.А. Озиқ-овқат хавфсизлиги устидан прокурор назоратининг ўзига хос хусусиятлари //“Юридик фан ва ҳуқуқни қўллаш амалиётининг долзарб муаммолари” Илмий амалий конференция материаллари тўплами, Тошкент-2023, 95-б.

10. Ахунов У.А. Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратини ташкил этиш механизмлари ва уларни такомиллаштириш //“Юридик фан ва ҳуқуқни қўллаш амалиётининг долзарб масалалари” мавзусидаги республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами. –Т.: “Lesson press”. 2024. – 86-105 б.

11. Ahunov U.A. Legal mechanisms for organizing prosecutorial supervision over the implementation of legislation on food security and their improvement (ISSN – 2693-0803). Volume 06 Issue 01-2025

12. Ahunov U.A. Legal regulation of prosecutorial oversight of food safety legislation in the republic of Uzbekistan // The American journal of political science law and criminology. (ISSN – 2693-0803). Volume 07 Issue 02-2025

II бўлим (II part; II часть)

13. Ахунов У.А. Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонунчилик ижроси устидан прокурор назоратининг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш // “Илм-фан ва илмий фаолиятда коррупция ва бюрократия: муаммо ва унинг ечимлари” Республика илмий-амалий давра суҳбати материаллари тўплами, – Т.: “Lesson press”. 2024. – 225 - 231 б.

14. Ахунов У.А. Озиқ-овқат хавфсизлигига оид қонун ҳужжатлари ижроси устидан прокурор назоратининг предмети // “Янги ҳаёт учун, янги Ўзбекистон учун!” мавзусидаги республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами, –Т.: “Lesson press”. 2024. - 154 – 160-б.

15. Ахунов У.А. Озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашда прокурор назоратини ташкил қилишнинг айрим масалалари // “VETERINARIYA MEDITSINASI” журнали, ISSN 2091-554-3. №08 (189) 2023.

16. Ахунов У.А. Озиқ-овқат хавфсизлиги устидан прокурор назоратининг ўзига хос хусусиятлари // “AGRO HIDRO NEWS” журнали, ISSN 2181-984X 3/2023.

17. Ахунов У.А. Қонун устуворлиги – тараққиёт кафолати // “Agro Biznes Inform” журнали, 2016 йил 8-сон.

Автореферат “Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси ахборотномаси” журнали таҳририятида таҳрирдан ўтказилиб, ўзбек, рус ва инглиз тилларидаги матнлар ўзаро мувофиқлаштирилди.

№ 10-3279

Bosishga ruxsat etildi: 19.03.2025.
Bichimi: 60x84 ^{1/16} «Times New Roman»
garniturada raqamli bosma usulda bosildi.
Shartli bosma tabog‘i 3,3. Adadi 100. Buyurtma: № 59
Tel: (99) 832 99 79; (77) 300 99 09
Guvohnoma reestr № 10-3279
“IMPRESS MEDIA” MChJ bosmaxonasida chop etildi.
Manzil: Toshkent sh., Yakkasaroy tumani, Qushbegi ko‘chasi, 6-uy.